

Projekt

z dnia 15 września 2020 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA XXIII/ /2020
RADY GMINY CHODZIEŻ**

z dnia 22 września 2020 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2020-2023.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 oraz z 2017 r. poz. 1595), Rada Gminy Chodzież uchwala, co następuje: Rada Gminy Chodzież uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2020-2023 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Chodzież.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr / /2020
Rady Gminy Chodzież
z dnia 2020 r.

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY CHODZIEŻ
NA LATA 2020-2023**

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	2
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	5
2.1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	6
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.	12
3.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami szczebla krajowego i wojewódzkiego.....	12
3.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.	12
3.1.2. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016. ..	13
3.1.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.....	14
3.1.4. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego	16
4. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	16
4.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy (wpisane do rejestru zabytków).....	22
4.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych (gminna ewidencja zabytków).....	31
4.3. Zabytki ruchome	41
4.4. Zabytki archeologiczne	41
4.4.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.....	42
4.4.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
4.4.3. Stanowiska archeologiczne na terenie Gminy Chodzież	42
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	48
5.1. Stan Zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych oraz dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Chodzież.....	49
5.2. Wynikające ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież	54
5.3. Wynikające z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież.....	56
5.4. Wynikające z uwarunkowań ochrony przyrody i równowagi ekologicznej	59
6. Założenia programowe.....	67
6.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami.....	67
6.2. Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami.	67
1) Gminna ewidencja zabytków:	67
a) nieruchomych.....	67
b) archeologicznych	68

2) Gminny plan ochrony zabytków.....	68
3) Udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych	68
4) Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	69
5) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.....	69
6) Określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych.....	70
7. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	74
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	72
9. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	74

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza. Dbanie o należyty stan i atrakcyjny wygląd zabytków, aby nie były kojarzone z obiektami o złym stanie technicznym, nie remontowanymi od lat, czy wręcz ruinami jest obywatelskim obowiązkiem.

Rewitalizacja pojedynczych obiektów, jak również całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie. Tak więc stworzenie programu opieki nad zabytkami jest koniecznością przewidzianą ustawowo oraz potrzebą społeczną. Jest również ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o obiekty zabytkowe.

Miasta, wsie nigdy nie będą atrakcyjne dla turysty, jeżeli zabytki będą zaniedbane, niewłaściwie promowane czy eksponowane.

Ponad 50% powierzchni gminy Chodzież stanowią tereny chronionego krajobrazu. Walory te wykorzystywane są dla turystyki ze względu na ciekawe szlaki piesze i rowerowe. Malownicze położenie gminy oraz zabytki – w wielu wsiach – z bogatą i barwną historią mogą tworzyć niepowtarzalny produkt turystyczny, który mógłby stać się znaczącym elementem rozwoju gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2020-2023 jest czwartym z kolei programem uchwalanym przez Radę Gminy Chodzież. Jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie (miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież). Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania

i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Przy sporządzaniu niniejszego opracowania posłużono się następującymi materiałami:

- Miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież z 2003 r.,
 - Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież z 2010 r.,
 - Raportem o stanie zabytków w gminie Chodzież z 2004 r.,
 - Ewidencją parku dworskiego w Oleśnicy z 1978 r.,
 - Ewidencją parku dworskiego w Strzelcach z 1978 r.,
 - „Dwór w Nietuszkowie” autorstwa T. Wujewskiego. Wydawnictwo Poznańskie, 2002 r.,
 - Gmina Chodzież” pod redakcją E. Wolskiego. Wydawnictwo Media Piła, 2014 r.,
- oraz wizją lokalną w terenie.
- Inwentaryzacją zadrzewień i projektem gospodarki nimi autorstwa mgr inż. Zofii de Mezer-Uciechowskiej, 2015 r.
 - Gminnym Planem Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych z 2015 r.,
 - Gminną Ewidencją Zabytków z 2015 r.,
 - Gmina Chodzież szlakiem zabytków i współczesności pod redakcją Edmunda Wolskiego wydawca Media Piła ; 2017 r.

2. *Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.*

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami ma na celu poprawę stanu zachowania gminnego środowiska kulturowego. Środkiem prowadzącym do jego realizacji jest ustalenie w programie uwarunkowań dotyczących finansowania i organizacji działań ochronnych wobec środowiska kulturowego, stworzenie produktu turystycznego przy wykorzystaniu dóbr kultury, uwrażliwienie mieszkańców gminy na potrzeby związane z utrzymaniem i ochroną środowiska kulturowego.

W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, zgodnie z art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282), w szczególności cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowanie

planowanych działań a także harmonogram ich realizacji. Podobny zakres powinien mieć gminny program opieki nad zabytkami.

W art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określone zostały cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z wyżej wymienionym przepisem, gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2.1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Chodzież stanowią:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 roku *o samorządzie gminnym* (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506 ze zmianami), w której art. 7 ust. 1 pkt 9 stwierdza, że „Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”;
- ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282), w której art. 87 stanowi, że wójt sporządza na okres 4 lat gminny

program opieki nad zabytkami. Powyższy program przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy;

- ewidencja zabytków dla gminy Chodzież.

Prawne uregulowania dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się również w niżej obowiązujących ustawach:

ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. *o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164);

- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55 r.);

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 917 ze zmianami);

- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach* (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479 ze zmianami);

- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami* (t.j. z 2020 r. poz. 65 ze zmianami);

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – *Prawo ochrony środowiska* (t.j. Dz. U. 2019.1396 . ze zmianami);

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zmianami).

Zgodnie z artykułem 3 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, **zabytkiem** jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ochrona zabytków w myśl art. 4 polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,

- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ochrona nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zabytki podzielone zostały na zabytki nieruchome, zabytki ruchome i zabytki archeologiczne.

W myśl art. 6 ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) **zabytki nieruchome** będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej,

charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach*,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) *zabytki archeologiczne* będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zgodnie z art. 7 ustawy, *formami ochrony zabytków* są:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dla zabytków znajdujących się na terenie województwa, wojewódzki konserwator zabytków prowadzi rejestr zabytków.

Wpisu do rejestru dokonuje się na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków wydanej z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości

dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego składa wniosek, o którym mowa, po uzyskaniu pozytywnej opinii Rady Ochrony Zabytków.

Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Kolejną formą ochrony zabytków są ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy.

Jego projekt, zgodnie z art. 17 ust. 7 lit. b ustawy z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* uzgadniany jest z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Oprócz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dokumentem planistycznym w gminie jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które wykonuje się obligatoryjnie dla obszaru całej gminy.

Projekt studium, zgodnie z art. 11 pkt 8 ustawy *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* podlega przedłożeniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków celem zaopiniowania.

Zarówno w studium, które nie jest aktem prawa miejscowego, oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego a także w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3) parków kulturowych.

W studium i miejscowym planie, w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy, nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

W rozdziale 9 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określono organizację organów ochrony zabytków.

Są nimi:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje generalny konserwator zabytków,
- 2) wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W ustawie (art. 91 ust. 4) sprecyzowano zadania, które należą do wojewódzkiego konserwatora zabytków. Są to w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 2) sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 3) prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- 4) wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- 5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 7) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- 8) upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- 9) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

3. *Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.*

W tym miejscu zostanie przeprowadzona analiza dokumentów strategicznych i planistycznych obowiązujących na terenie województwa wielkopolskiego pod kątem znaczenia ich ustaleń i zapisów dla dziedzictwa kulturowego gminy Chodzież.

W związku z powyższym analizie poddano:

- 1) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami;
- 2) Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego
- 3) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego;
- 4) Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego.

3.1. *Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami szczebla krajowego i wojewódzkiego.*

3.1.1. *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.*

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022” został ustanowiony Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Dokument ten utworzono na podstawie przepisów art. 86 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 2245 oraz z 2019 poz.730 i 1696).

„Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2019 - 2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

- *Cel szczegółowy 1:* „*Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego*”,
podzielony na kierunki działania:
 - *1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;*
 - *2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;*

- Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania: 1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami; 2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;
- Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:
 - 1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
 - 2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

3.1.2. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został uchwałą nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27listopada 2017r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z2017r. poz.8118)W cytowanym wyżej dokumencie określono podstawowe zadanie Samorządu Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony zabytków dla zapewnienia prawidłowego stanu zachowania nieruchomych, ruchomych i archeologicznych obiektów zabytkowych, znajdujących się w jego władaniu .Ustawa z dnia 23lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art.87 precyzuje cel opracowania programu opieki nad zabytkami oraz wskazuje kierunki działania w dziedzinie ochrony zabytków:

1. *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,*
2. *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,*
3. *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu i zachowania,*
4. *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,*
5. *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,*
6. *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,*

7. *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Zgodnie z tym „Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020” wskazuje działania Samorządu Województwa Wielkopolskiego w sferze ochrony zabytków, które będą realizowane w miarę posiadanych środków.

Cel 1. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków.

Cel 2. Ochrona zabytków z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego.

Cel 3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków.

Cel.4. Promocja dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego.

Cel 5. Upowszechnienie wiedzy o regionie.

Ponadto w przedmiotowym Programie dokonano charakterystyki dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. W kolejnych rozdziałach przeanalizowano zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, jak również stan zachowania obiektów zabytkowych należących do Samorządu Województwa i jednostek organizacyjnych Województwa lub przez nieużytkowanych. Opisano również inne formy ochrony zabytków na terenie woj. wielkopolskiego -parki kulturowe i pomniki historii oraz Znak Dziedzictwa Europejskiego. Wymieniono również Instytucje Kultury, dla których organizatorem jest Samorząd Województwa Wielkopolskiego.

3.1.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania , uchwalony przez Sejmik Samorządowy Województwa Wielkopolskiego uchwałą Nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r. spełnia w systemie planowania rolę ogniwa między planowaniem krajowym i planowaniem miejscowym (lokalnym).

Powyższe decyduje o jego negocjacyjnej funkcji w mogących powstać różnicach interesów i konfliktach między koncepcjami rozwoju lokalnego a rozwiązaniami ogólnokrajowymi.

Plan województwa formułuje cele rozwoju oraz precyzuje warunki efektywnego działania zapewniającego zrównoważony rozwój.

Nie ma rangi prawa miejscowego, jednakże jest wiążący, bowiem jego ustalenia muszą być uwzględniane w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Ze studium zaś muszą być zgodne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

W planie województwa uwzględnia się wszystkie zadania rządowe i samorządowe województwa, służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych ze wskazaniem obszaru, gdzie ma nastąpić ich realizacja.

Za główne elementy zagospodarowania przestrzennego Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego uznaje środowisko przyrodnicze, osadnictwo, infrastrukturę techniczną, „bo to przede wszystkim one określają kształt i sposób funkcjonowania zagospodarowania przestrzennego województwa.”

Plan obejmuje ochroną nie tylko elementy środowiska przyrodniczego i środowiska kulturowego, które już dziś chronione są na podstawie przepisów szczególnych, ale również te dobra, które wymagają zabezpieczenia przed degradacją, by mogła przetrwać i służyć przyszłym pokoleniom.

Zadbane i sukcesywnie rewaloryzowane środowisko kulturowe wzmacnia poczucie tożsamości z miejscem urodzenia, wpływa na podniesienie jakości ładu przestrzennego, przynosi wymierne korzyści gospodarcze poprzez uzyskiwanie dochodów z turystyki.

Najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego to:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej jakości przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego, który operuje w zapisie graficznym skalami o znacznym stopniu ogólności, szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w sferach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i w budżetach samorządowych,
 - wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
 - poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego.
- Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,

- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa, jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

3.1.4 Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 19 grudnia 2005r. Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w ww. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę krajobrazu kulturowego. Celem głównym „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Ma być on realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych. Największe znaczenie dla dziedzictwa kulturowego ma cel strategiczny: dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku, który osiągnięty będzie przez realizację celów operacyjnych, w tym celu operacyjnego: Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego. „Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski pełni kilka funkcji. Jest ono czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, gdyż może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych. Szczególnie ważnym elementem tego dziedzictwa jest wielkopolska kultura przedsiębiorczości”.

Cel ten realizowany będzie przede wszystkim poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury, -ochronę dorobku kulturowego,
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu,
- promocje aktywności kulturalnej mieszkańców.

Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu „Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty Wielkopolski tworzą szanse na rozwój sektora usług

turystyczno –rekreacyjnych. W połączeniu z turystyką biznesową sektor ten ma szansę na znaczny udział w gospodarce regionu. Jest to tym bardziej ważne, iż tego typu usługi generują dużą liczbę miejsc pracy przy stosunkowo niskich nakładach.

Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gmina Chodzież położona jest w północnej części województwa wielkopolskiego, w powiecie chodzieskim na terenie dwóch krain – Doliny Noteci i Pojezierza Chodzieskiego. Jej północną granicę wytycza rzeka Noteć.

Szeroką, kilkukilometrową część pradoliny zajmują łąki. Dalej od rzeki pojawiają się pagórkowate tereny, które sprawiają wrażenie rzeźby przedgórskiej. Obszar ten ze względu na walory krajobrazowe nazywany jest Szwajcarią Chodzieską.

Jednym z najbardziej urokliwych zakątków jest góra Gontyniec o wysokości 192 m n.p.m. ze zboczami porośniętymi lasem i licznymi dolinami.

Gmina zajmuje obszar 213 km² (około 50% powierzchni gminy stanowią lasy). Dzieli się na 11 sołectw, w których jest 27 miejscowości, w większości z bogatą i barwną historią.

Pierwsze ślady pobytu człowieka na terenie obecnej gminy Chodzież, podobnie jak na obszarach przyległych, pochodzą z epoki neolitu (młodszej epoki kamiennej – 4200-1700 r. p.n.e.). W czasie prac archeologicznych zarejestrowano liczne ślady osad neolitycznych, kultury łużyckiej, przeworskiej (z okresu wpływów rzymskich), z wczesnego i późnego średniowiecza oraz czasów nowożytnych.

Dużą część obszaru gminy Chodzież pokrywały w przeszłości lasy, co najmniej do XVIII w. nie wykarczowane, ograniczały one w dużym stopniu rozszerzanie się osadnictwa. Jeszcze i obecnie niektóre kompleksy leśne – to pozostałość pierwotnej puszczy okalającej pradolinę Noteci.

Osadnictwo wczesnośredniowieczne związane jest na terenie gminy Chodzież z przebiegającym w okolicy Podanina i Kąkolewic ważnym szlakiem handlowym, łączącym Poznań z Pomorzem Środkowym (przez Ujście do Kołobrzegu), którego szczególne znaczenie przypada na XI – XII w.

Najistotniejsza jednak dla rozwoju osadnictwa okolic Chodzieży była bliskość Ujścia. Gród ujski wzmiankowany od 1108 r. posiadał ważne znaczenie strategiczne, a po utworzeniu kasztelanii – także administracyjne.

W literaturze podkreśla się zależność, jaka istniała między Ujściem a powstającą osadą Chodzież i rozwojem osadnictwa na przyległych terenach. Ślady osadnictwa

wczesnośredniowiecznego potwierdzone zostały między innymi w Strzelcach – wsi służebnej związanej z kasztelanią ujską.

Na początku XIII w. Ujście zostało stolicą księstwa rządzonego przez Władysława Odonica i jednocześnie wraz z przyległymi terenami stanowiło kasztelanię ujską. Ustanowienie kasztelani ujskiej mogło nastąpić około 1225 r. Pierwszym, zwanym z imienia kasztelanem ujskim był w 1227 r. Olbracht. Kasztelan rozszerzał powoli władzę nad okoliczną ziemią, budując zamki i zakładając osiedla, którymi obdarowywał zasłużonych i oddanych sobie rycerzy, ewentualnie administrował, jako własność książęcą poprzez urzędników.

Nazwy najstarszych wiosek otaczających Chodzież wskazują na to, iż pierwotnie była to ziemia książęca i osady należące do ludzi podległych księciu.

Są to Rataje, Strzelce, Stróżewo, Podanin.

Najdłużej własnością książęcą, później królewską, były Rataje. Pozostałe wsie na przestrzeni wieków przechodziły w ręce rodów rycerskich.

Ziemia chodzieska stanowiła granicę, na której stykały się wpływy i prawa posiadłości dwóch wielkich rodów rycerskich – Grzymalitów od zachodu i Pałuków od wschodu.

Najprawdopodobniej już za czasów Władysława Odonica, jeden z Grzymalitów został obdarzony ziemią Chodzieską za zasługi na rzecz księcia.

Na przestrzeni wieków, na skutek powiększania się rodu Grzymalitów, dominium dzielono na poszczególnych członków rodziny. Mimo, iż przybierali oni często od nazwy posiadanej miejscowości odmienne nazwiska, pozostawali nadal wspólnym rodem, którego łącznikiem pozostawał jeden herb.

W okolicy Chodzieży pojawiają się Grzymalicy o nazwiskach Strzeleckich, Oleskich, Chodzieskich, Studzińskich, Nietązkowskich, później Potulickich i Grudzińskich.

W XIV w. zmalała rola i znaczenie kasztelanii ujskiej. W zjednoczonym państwie polskim Król Kazimierz Wielki zaprowadził nowy podział administracyjny. Obszar państwa podzielono na powiaty i województwa. Okolice Chodzieży zostały włączone do województwa kaliskiego, do powiatu kcyńskiego.

W dokumentach historycznych z XIV w. i XV w. pojawiają się pierwsze wzmianki o wsiach położonych na terenie obecnej gminy Chodzież.

- Strzelce – pierwsza wzmianka datowana jest na rok 1370. W źródłach z XV wieku miejscowość ta występuje również, jako miasto.

W XVII i XVIII w. wieś była siedzibą właścicieli Chodzieży – Grudzińskich.

W 1773 r. w posiadłościach tych (w ich skład wchodziły także Słomki, Mirowo i Konstantynowo) mieszkało 270 osób, w tym 225 Polaków.

- Oleśnica – po raz pierwszy wymieniona została w 1383 r. w „Kronikach” Janka z Czarnkowa. W XVII wieku stanowiła własność Grzymalitów Oleskich, a od 1746 r. Grudzińskich, którzy tutaj przenieśli swoją rodzową siedzibę ze Strzelec.

- Milcz – informacje o majątku Milcz pochodzą z 1403 r. Wieś w obecnym kształcie powstała znacznie później. Akcja kolonizacyjna w tym rejonie rozpoczęła się w 1723 r. Osadnicy osiedlali się grupami na karczunkach leśnych i łąkach położonych znacznie od Noteci. Tym sposobem ukształtowało się pięć kompleksów zabudowań, które później utworzyły jedną wieś zwaną pierwotnie Milczewskie Olędry. Na podobnej zasadzie powstały w pobliżu Milcza wsie Kamionka, Studzieniec, Ciszewo.

- Rataje – to dawniejsza wieś służebna grodu chodzieskiego. Wymieniona w źródłach już w 1403 r. Folwark Rataje należał do dóbr podstolskich i jako królewszczyna wchodził w skład starostw ujskiego, rogoźnieńskiego i budzyńskiego. W 1430 r. król Władysław Jagiełło zostawił Marcinowi ze Sławska miasto Ujście z Ratajami i innymi włościami. W 1514 r. Zygmunt I Stary pozwolił Hieronimowi Moszyńskiemu z Bnina wykupić te dobra. Spory między Moszyńskim a Mikołajem Chodzieskim król zasadził na korzyść Moszyńskiego. W okresie zaborów Rataje „zabrane przez rząd pruski z innymi dobrami starościńskimi wcielone zostały w domeny Podstolice”. W okresie międzywojennym dzierżawcami byli Wójtowski oraz Władysław Lehman, a do roku 1937 Katarzyna Wilczewska, po czym przeszły pod zarządek Sanatorium Kolejowego. Znana jest historia podpalenia majątków niemieckich w Czajczu i Ratajach w 1939 r. Radio niemieckie mówiło o powstałych w tych miejscowościach pożarach już 1.IX. o godzinie 22.00, podczas gdy wybuchły one dopiero później, co zdemaskowało tę prowokację. W okresie okupacji do 1945 r. Rataje były pod zarządem Fritza Stolza, który był niemieckim politykiem należącym do NSDAP. Po okupacji Rataje ponownie przejęte zostały przez Sanatorium Kolejowe, następnie przez PGR. W 1975 r. część zaniedbanego parku przejęło Państwowe Technikum Rolnicze, graniczące z PGR od strony zachodniej. W latach 1975-1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa pilskiego.

- Nietuszkowo – według jednych źródeł Nietuszkowo istniało już w 1391 r., jako część majątku w Dziembowie. Inne z kolei źródła podają, że powstało w 1411 r. Początkowo wieś należała do rycerskiego rodu Grzymalitów, później jej właściciele zmieniali się dość często. W 1800 r. majątek kupiony został przez rodzinę Jouanne, w której rękach pozostawał do 1945 r. Ostatnią właścicielką dóbr była Anna Maria Jouanne, która do 1947 r. mieszkała w

Nietuszkowie, a potem wyjechała do Niemiec. Siedzibą rodu Jouanne był pałac zbudowany w malowniczym parku w latach 60-tych XIX w., opisany w dalszej części programu.

Zdaniem językoznawców obecna nazwa Nietuszkowa jest zniekształcona. Dokument z 1403 r. wymienia bowiem „Nietąszkowo” – nazwę wywodzącą się ze staropolskiego słowa „nietązek”, które oznaczało kogoś lub coś „nietęgiego”, inaczej mówiąc nieudanego. Jak wyjaśnia Tomasz Wujewski, autor książki „Dwór w Nietuszkowie” – w tym przypadku odnosi się zapewne do „nietęgich” tutejszych gleb.

- **Podanin** – pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1430 r. W XVI w. była to mała królewska wieś zarządzana przez starostów ujskich, którzy stopniowo oddawali w dzierżawę ziemię kolejnym osadnikom.

Zagospodarowanie tych terenów trwało ponad dwa wieki. W wyniku tego powstała wieś o charakterze owalnicy (historyczny układ przestrzenny, zachowany w znacznej części do dnia dzisiejszego).

- **Pietronki** – wieś nazywana Pietrunkami, Piotrmankami, Piotronki, w końcu Pietronki, datowana jest na 1403 r. Jej założycielem był krakowski mieszczanin Hanco syn Piotra. Z Pietrunkami związane są dwie legendy. Pierwsza głosi o bogatym, ale skąpym rycerzu Piotrze, którego za złe traktowanie poddanych porwał jeździec na czarnym koniu i cisnął do stawu przy młynie, który odtąd nazywany jest „Stawem Rycerskim”.

Druga legenda wyjaśnia, dlaczego bociany nie budują gniazd w Pietronkach. Jak głosi, kiedyś na łąkach przy „Rycerskim Stawie” odbywały się „sejmiki” bocianów. Którejś jesieni szlachta zorganizowała polowanie na ptaki. Schwymano kilka i żywcem upieczono. Pozostałe bociany wpadły w gniew, chwyciły kawałki tłącego się drewna i rzuciły o domy. Spaliło się pół wsi. Od tego czasu bociany omijają tę okolicę.

- **Stróżewice** – pierwotnie Stróżewskie Olędry, założył w 1730 r. Karol Grudziński, właściciel Chodzieży, osadzając na zalesionym terenie 20 osadników niemieckich. W miarę karczunku lasów obszar wsi powiększył się, a co za tym idzie, rosła liczba gospodarstw i mieszkańców. W 1773 r. było tu już 47 gospodarstw, w których mieszkało 371 osób, w tym tylko dwóch Polaków. Sto lat później wieś miała aż 665 mieszkańców, a jej grunty liczyły 1180 ha i podzielone były na 98 działek. Wieś nie miała wykształconego centrum, otoczone polami zagrody stały w pewnym oddaleniu od siebie w czterech osadach, które od okresu międzywojennego noszą swoje nazwy: Ryga, Hintereja, Mitereja, Kaceramy. Taki układ zachował się do dzisiaj. Stróżewice rozciągnięte są na odcinku czterech kilometrów. We wsi stoi sporo domów i budynków gospodarczych z przełomu XIX i XX wieku, z okresu, kiedy zabudowa murowana wypierała drewnianą.

- Stróżewo – początki Stróżewa sięgają XVI w. Współcześnie wieś jest jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się miejscowości w powiecie chodzieskim. Rolnictwo idzie tu w parze z przemysłem i rzemiosłem. Istnieje tu kilkanaście gospodarstw rolnych i Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna.

- Trojanka – pierwsza wzmianka pochodzi z 1577 r. Wg źródeł historycznych w Trojankach w tym okresie istniała „kopalnia żelaza”, w której z powierzchni ziemi zbierano rudę darniową o zawartości 35-40% czystego żelaza i wytapiano ją w prymitywnych piecach.

- Zacharzyn – założył w latach 1793-1794 Krzysztof von Zacha, który od 1780 r. był właścicielem majątku strzeleckiego. Do nowej wsi sprowadził 15 osadników – 12 z Brandenburgii, jednego z Bawarii oraz dwóch Polaków. Za przykładem ojca poszedł Ferdynand von Zacha, który w 18185 roku sprzedał 13 parcel na założenie gospodarstw małorolnych w bezpośrednim sąsiedztwie Zacharzyna. Tak powstał dzisiejszy Wymysław. Wsie szybko się rozwijały – w 1816 r. zamieszkiwało je 512 osób, w 1871 r. aż 841.

Obszar obecnej gminy Chodzież podzielony był zasadniczo na trzy klucze majątków ziemskich: strzelecki, chodzieski, oleśnicki. Osobnymi majątkami były Nietuszkowo i Pietronki.

Klucz chodzieski i strzelecki w XVI w. i pierwszej połowie XVII w. należał do możnej rodziny Potulickich; klucz oleśnicki w tym czasie pozostawał w rękach rodu Oleskich. Nietuszkowo początkowo należało do Nietązkowskich, później zostało włączone do posiadłości Potulickich. Majątek Pietronki natomiast posiadali Radwanowscy. W 1649 r. ogromne dobra ziemskie Potulickich przeszły w ręce Grudzińskich. Początkowo siedzibą Grudzińskich były Strzelce, skąd w 1746 r. przenieśli siedzibę do Oleśnicy.

Po pierwszym rozbiórze Polski w 1772 r. omawiany obszar znalazł się na długi czas pod panowaniem niemieckim.

Został wprowadzony nowy podział administracyjny. Gmina Chodzież znalazła się w Prowincji Poznańskiej w Rejencji Bydgoskiej. W tym czasie rozpoczął się również systematyczny proces wykupywania majątków ziemskich przez Prusaków.

Jednym z pierwszych przypadków przejścia ziem stanowiących od niepamiętnych czasów własność polskich rodów rycerskich w ręce niemieckie był klucz strzelecki. W 1792 r. został on sprzedany przez wdowę po Adamie Grudzińskim Krzysztofowi von Zach.

Krótko po kupnie klucza strzeleckiego von Zach przystąpił do częściowej parcelacji swych dóbr i założył nową wieś, której nadał nazwę „Zachsberg” – obecny Zacharzyn.

Za przykładem ojca poszedł syn Ferdynand von Zach. W 1818 r. sprzedał 13 parcel na założenie gospodarstw małorolnych. Niemieccy osadnicy osiedlili się w bezpośrednim

sąsiedztwie Zacharzyna – obecnie Wymysław, początkowo nazywany (od imienia żony Ferdynanda von Zach) Augustynowem. Majątek pozostawał w rękach rodziny von Zach do 1878 r.

Dobra chodzieskie i oleśnickie pozostawały dłużej w rękach rodziny Grudzińskich. Jednak w 1830 r. Antoni Grudziński wskutek zbyt wystawnego trybu życia oraz ogólnie niepomyślnej koniunktury gospodarczej, która wielu ziemian zmusiła do wyzbycia się swych ziem, sprzedał klucz chodziesko-oleśnicki Ferdynandowi von Zach ze Strzelec.

W latach 1848 – 1886 właścicielem Chodzieży wraz z częścią dóbr chodzieskich był Otton Königsmarck. Majątek Pietronki przeszedł już w 1827 r. w ręce rodziny niemieckiej von Steinnehr, a później von Leipziger. Również pozostałe majątki ziemskie na przestrzeni XIX w. należały do obywateli pruskich.

W 1919 r. na mocy postanowień traktatu wersalskiego gmina Chodzież została przyłączona do Polski. Fakt ten nie zmienił zasadniczo charakteru własności folwarków i majątków ziemskich.

Wszystkie pozostawały nadal w rękach prywatnych, w okresie międzywojennym oprócz właścicieli niemieckich pojawili się również – ponownie – właściciele polscy.

Po zakończeniu II wojny światowej na skutek ustawy o reformie rolnej, posiadłości ziemskie wraz z założeniami pałacowo-parkowymi i folwarkami zostały przejęte na rzecz Skarbu Państwa.

Dokonanie ogólnej charakterystyki zasobu zabytków znajdujących się na terenie gminy Chodzież ma na celu określenie obiektów i zespołów obiektów, które należy chronić i otoczyć opieką. Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga od samorządu nie tylko wiedzy dotyczącej wartości zabytków zlokalizowanych na terenie gminy, lecz także dostrzegania występujących problemów i reagowania na pojawiające się zagrożenia.

3.2 Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy (wpisane do rejestru zabytków)

Charakteryzując zasoby zabytków znajdujących się na terenie gminy Chodzież podzielono je wg klasyfikacji na zabytki:

- nieruchome,
- ruchome,
- archeologiczne.

Art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymienia formy ochrony zabytków.

Jedną z form ochrony zabytków jest wpis do rejestru zabytków, który prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Obiekty i zespoły zabytkowe wpisane do tego rejestru są prawem chronione.

W Rejestrze Zabytków Województwa Wielkopolskiego znajdują się obiekty zabytkowe, położone na terenie gminy Chodzież, które przedstawiono w *Tabeli Nr 1*.

Tabela Nr 1 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Wielkopolskiego

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru	Własność
1.	Milcz	Cmentarz katolicki (nieczynny)	2 poł. XIX w.	A-711	11.10.1990 r.	Gmina Chodzież
2.	Nietuszkowo	Pałac	1878 r.	A-781	10.09.1996 r.	Własność prywatna
3.	Nietuszkowo	Park	XIX w.	A-124	12.10.1948 r.	Własność prywatna
4.	Nietuszkowo	Kapliczka cmentarna	1879 r.	A-715	05.11.1990 r.	Parafia św. Mikołaja w Ujściu
5.	Oleśnica	Dwór	1804 r.	A-152	09.09.1968 r.	Własność prywatna
6.	Oleśnica	Pałac	ok. 1850 r.	A-256/1455	08.06.1973 r.	Gmina Chodzież
7.	Oleśnica	Park dworski	XVIII w.	A-135	15.01.1960 r.	Gmina Chodzież
8.	Pietronki	Pałac	Poł. XIX w.	A-137/3	10.07.1976 r.	Agencja Nieruchomości Rolnych, dzierżawca Biuro Podróży „Paradise” z Poznania
9.	Pietronki	Park dworski	XVIII w.	A-403	07.05.1981 r.	Agencja Nieruchomości Rolnych, dzierżawca Biuro Podróży „Paradise” z Poznania
10.	Pietronki	Cmentarz katolicki	2 poł. XIX w.	A-585	09.03.1989 r.	Gmina Chodzież
11.	Podanin	Kościół ewangelicki, ob. Filialny p.w. św. Maksymiliana wraz z terenem przykościelnym	1913 r.	672Wlkp/A	09.05.2008 r.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Kazimierza w Podstolicach
12.	Rataje	Park krajobrazowy	XIX/XX w.	A-381	27.11.1979 r.	Własność prywatna

13.	Stróżewo	Kościół ewangelicki obecnie rzymsko-katolicki, wraz z terenem przykościelnym	4 ćw. XIX w.	873/Wlkp/A	19.11.2012 r.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Marki Bożej Szkaplerznej w Stróżewie
14.	Strzelce	Pałac	XIX w.	A-1363	13.04.1972 r.	Własność prywatna
15.	Strzelce	Park krajobrazowy	XIX w.	A-134	15.01.1960 r.	Własność prywatna
16.	Strzelce	Wozownia	2poł. XIX w.	A-134	15.01.1960 r.	Własność prywatna
17.	Strzelce	Gorzelnia w zespole folwarcznym	2 poł. XIX w.	A-		
16.	Zacharzyn	Kościół ewangelicki obecnie rzymsko-katolicki	1877 r.	141/Wlkp/A	05.08.2003 r.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Józefa w Raczynie

Najstarszym na terenie gminy Chodzież zabytkiem architektury jest późno klasycystyczny *dwór w Oleśnicy* z 1804 r. Najprawdopodobniej wzniesiony został dla rodziny Grudzińskich, którzy w połowie XVIII w. urządzili tutaj swoją siedzibę rodową. Około 1830 r. dwór został przebudowany, w tym czasie również zmieniona została jego funkcja – został oficyną nowo wzniesionego pałacu.

Dwór jest obiektem parterowym z wysokim dachem mansardowym z czerwoną dachówką ceramiczną; elewacje ozdobione są skromnym detalem architektonicznym: gzymsy nadokienne, opaski, lizeny; na osi elewacji wschodniej – malowniczy ganek zwieńczony trójkątnym frontonem wspartym na prostych filarach. Obecnie dwór, stanowiący własność prywatną jest zamieszkały. W latach 2000-2001 przeszedł generalny remont wewnątrz i częściowo elewacji. Dalszego remontu wymaga poddasze, pokrycie dachowe oraz elewacje budynku. Właściciel uzyskał pozwolenie na prowadzenie robót budowlanych przy zabytku, polegających na wybiciu trzech pierwotnie zamurowanych otworów okiennych w elewacjach szczytowych, remont i konserwację stolarek okiennych i okna połaciowego na poddaszu obiektu, wymianę współczesnych stolarek okiennych na nowe z odtworzeniem historycznych podziałów oraz wykonanie nowych tynków z odtworzeniem pierwotnych opasek okiennych i drzwiowych i pomalowanie ich farbami mineralnymi w kolorze piaskowym.

Pałac w Oleśnicy wzniesiony około 1850 r. w bliskim sąsiedztwie dworu jest budowlą dwukondygnacyjną, nakrytą dachem czterospadowym o niewielkim spadku. W części wschodniej usytuowane zostały reprezentacyjne schody, od zachodu pięcioboczny ryzalit z

tarasem widokowym. Elewacje pałacu, podobnie jak dworu, ozdobione są skromnymi gzymsami nadokiennymi, paskami i lizenami.

Rezydencję otacza obszerny **park** (12,3 ha) z okazami starych drzew: lipy, kasztanowce, platany, modrzewie oraz buki. Znaczne zmiany w układzie przestrzennym i kompozycyjnym parku zaszły po wprowadzeniu w okresie powojennym nowych obiektów architektonicznych, takich jak: baraki, budynek administracyjny, budynki gospodarcze. Z dawnego założenia w części południowo-zachodniej parku zachowany został fragment pięknej alei grabowej, tworzącej „zielony tunel”.

Zarówno pałac jak i park stanowi własność gminy Chodzież. W pałacu znajduje się szkoła podstawowa. W 1997 r. i 2002 r. w pałacu przeprowadzono remonty, jednakże obiekt wymaga dalszych prac – osuszenia ścian piwnic i stropów nad piwnicami.

W roku 2012 wykonano remont zachowawczy dachu na budynku Pałacu polegającym na wymianie opierzeń, obróbek blacharskich, rynien i rur spustowych, remoncie kominów oraz częściowej wymianie pokrycia dachowego z użyciem blachy tytanowo-cynkowej.

Pałac w Nietuszkowie wzniesiony został w latach 70-tych XIX w. z wykorzystaniem murów wcześniejszej budowli. Stylem nawiązuje do typu renesansowej willi, jednak w skromniejszej wersji. Składa się z trzech brył: dwukondygnacyjnego skrzydła wschodniego z wejściem frontowym, jednokondygnacyjnej części środkowej oraz skrzydła zachodniego z wieżą.

W pałacu, stanowiącym własność prywatną, przeprowadzono w latach 1998-2000 generalny remont. Dalsze prace w obiekcie polegać będą głównie na osuszeniu ścian oraz na jego adaptacji w celu zagospodarowania.

Pałac, ze względu na swoje położenie na szczycie wysokiego zbocza posiada od strony północnej wspaniałe powiązania widokowe z krajobrazem łąk i pastwisk w dolinie Noteci. Ten niezwykle malowniczo roztaczający się krajobraz stanowi niepowtarzalny walor założenia w Nietuszkowie.

Park w Nietuszkowie założony został w 2 połowie XIX w. przez ówczesnych właścicieli von Ovenów. Powierzchnia parku wynosi 11 ha. Znajduje się tam 29 gatunków drzew liściastych, 8 iglastych i 12 gatunków krzewów. Przeważa dąb szypułkowy, jesion wyniosły oraz wiąz szypułkowy. W pobliżu purpurowej odmiany buka zwyczajnego rosną kasztanowce, dalej graby, brzozy oraz pomnikowy modrzew. Wewnątrz parku jest aleja dębowa, która pierwotnie pełniła funkcje drogi. Druga aleja jest różnogatunkowa, od wschodu rosną kasztanowce a od zachodu lipy. Przy pałacu natomiast rośnie potężna ponad 300-letnia lipa. Zarówno pałac jak i park stanowią własność prywatną. W roku 2015 właściciel uzyskał

pozwolenie na dokonanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Podział działki związany jest z wydzieleniem miejsca pod osadnik wód opadowych w północno-wschodnim narożniku oraz wyprofilowaniem drogi. Dokonanie podziału zgodnie z projektem nie wpłynie na utratę wartości historycznej zabytkowego parku.

Na szczególną uwagę zasługuje założenie **parkowo-pałacowe w Strzelcach**.

Na skraju parku o powierzchni 10,7 ha wznosi się okazały neorenesansowy **pałac** z wysoką wieżą dominującą nad całością. Wieża połączona jest korytarzową galerią z pałacem.

Pałac powstał na miejscu spalonego, drewnianego dworu w 1844 r. dla Ferdynanda von Zacha według projektu znanego architekta Fryderyka Augusta Stüllera, NAJWIĘKSZEGO PO ŚMIERCI Karla Schinkla, architekta w środowisku berlińskim w latach 40-tych XIX w.

Obecnie obiekt wymaga generalnego remontu poprzedzonego sporządzeniem dokumentacji oraz programu użytkowego. W 2011 r. zostało wydane przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Pile, pozwolenie na prowadzenie robót przy zabytku polegających na przebudowie budynku pałacu na cele hotelarsko-turystyczne oraz budowie kotłowni i agregatu prądotwórczego stanowiącego część sieci uzbrojenia technicznego.

Zakres prac zakłada:

- remont wewnątrz z renowacją stolarki okiennej i drzwiowej, naprawę podłóg i posadzek oraz renowację murów i sklepień ceglanych piwnic,
- remont elewacji,
- adaptację pomieszczeń na potrzeby hotelowo-turystyczne,
- budowę budynku kotłowni na działce nr Ew. 21/62 w celu zapewnienia energii cieplnej i w stanach awaryjnych energii elektrycznej dla adaptowanego budynku pałacu.

Pozwolenie ważne jest do 31 grudnia 2015 r. Realizacja w/w zadań poprawi walory użytkowe i stan techniczny pałacu pozytywnie wpływając na jego zabytkową substancję.

Park założony przed fasadą wschodnią ma charakter regularny, renesansowy, a więc zgodny ze stylem wzniesionego pałacu. Od strony południowej park przyjmuje natomiast charakter nieregularny, krajobrazowy.

Pałac w Strzelcach wpisany jest do rejestru zabytków pod numerem A-1363 decyzją z dnia 13.04.1972 r. a park stanowiący jego otoczenie pod numerem A-134 decyzją z dnia 15.01.1960 r. (Pałac i park pod numerem A-1379 decyzją z dnia 23.02.1973 r.)

Całość stanowi własność prywatną.

Zespół dworsko-parkowy w Ratajach. Dwór z cegły na kamiennym fundamencie wybudowano w roku 1875. Powstały wokół park na bazie naturalnych zadrzewień, uzupełnionych nasadzeniami głównie liściastymi. Dwór otoczono częścią skomponowaną w

sposób formalny, a część naturalistyczna rozpościerała się dalej w kierunku południowym. Całość tworzyła układ skomponowany, w popularnym pod koniec XIX w. stylu naturalistycznym. Obiekt po dawnym dworze wyremontowany i przeznaczony do zamieszkania wraz z otoczeniem stanowi w chwili obecnej odrębną własność. Sąsiedztwo po stronie zachodniej to dziś kilka budynków wielorodzinnych i tereny Zespołu Szkół Licealno-Gimnazjalnych.

W kręgu oddziaływań środowiska berlińskiego powstał również nie istniejący już w swej pierwotnej formie *pałacyk* – willa w *Pietronkach*.

Dwór zbudowano na początku XV wieku. Pierwszym właścicielem był Jan Strzelecki (od 1425 roku). Następnie w roku 1450 posiadłość przyłączono do pobliskich dóbr w Radwankach i od tego czasu zostawała w posiadaniu Jakuba Radwanowskiego herbu Grzymała. Po Radwanowskim kolejnym właścicielem został Michał Gałczyński herbu Łódzia, a w 1696 roku Pietronki przejął Marcin Franciszek Szczodrzykowski. W roku 1710 majątek zakupiła rodzina Bębnowskich. Jako pierwszy wymieniany jest Marcin Bębnowski ożeniony z Anną z Siedleckich. Po śmierci Marcina, w 1734 roku majątek przejął jego syn – Wojciech Bębnowski, który w 1740 roku sprzedał tę posiadłość Karolowi Grudzińskiemu. Transakcja ta wywołała gwałtowne protesty pozostałych członków rodziny Bębnowskich. Sprawa trafiła do sądu grodzkiego w Kcyni. Rozprawa sądowa niczego nie rozwiązała, a zatargi między rodzinami nasiliły się, co w rezultacie skończyło się podpaleniem budynku dworskiego. W styczniu 1741 roku Grudziński wziął Pietronki w zastaw na trzy lata, a rok później objął majątek w posiadanie.

W latach 1746 – 1783 gospodarzami w Pietronkach byli Anna i Bartłomiej Drzewiccy. Po śmierci Bartłomieja majątkiem zarządzała wdowa po nim – Anna.

W roku 1783 Drzewiecka sprzedała dwór Franciszkowi Chmielewskiemu.

Następnym właścicielem Pietronek została Zofia Wilhelmina – wdowa po radcy rejencyjnym Leipzigerze. W 1840 roku majątek w Pietronkach odziedziczył po matce Heinrich von Leipziger, który zbudował nowy dwór w Pietronkach.

W 1882 roku majątek został sprzedany niejakiemu Ernstowi Felsch, od którego z kolei Pietronki odkupił Alfons Strach.

Strach w 1901 roku sprzedał majątek nowemu nabywcy – hrabiemu Ignacemu Bnińskiemu herbu Łódzia. To on właśnie na miejscu dworu wybudował pałacyk w stylu neoklasycyzmu. Z racji tego, że hrabia był prezesem Towarzystwa Sztuk Pięknych w Poznaniu, sprawującego mecenat nad rzeźbiarzami, architektami i malarzami, w Pietronkach twórcze wakacje spędzali znani ówcześni artyści, m. In. Sylwester Mańczak – rzeźbiarz oraz malarz Fałat z Krakowa.

Artyści z wdzięczności dla mecenasa umieścili na wewnętrznej stronie bramy napis następującej treści: „*POBŁOGOSŁAW BOŻE NASZEJ BIEDNEJ POLSKIEJ ZIEMI PRZEBOGATEJ W NIESZCZĘŚCIA I ŁZY*”. Na zewnątrz widniał napis łaciński: „*NEC TREME, NEC TYMIDE UNGIBUS ET RASTRO*” co znaczy w języku polskim: *NIE POKONA NAS LĘK, ANI PŁOCHOŚĆ, ANI RDZA*”.

Działalność hrabiego w dużym stopniu przyczyniła się do rozwoju nie tylko kulturalnego, ale także gospodarczego tego regionu. Po jego śmierci w 1919 roku majątkiem zarządzała wdowa po nim – Helena z Wodzińskich, która pozostała jego właścicielką aż do wybuchu II Wojny Światowej. Po wojnie majątek przejęty został przez Skarb Państwa. Za czasów Polski Ludowej działało tam przedszkole, co doprowadziło do jego stopniowej ruiny. Obiekt w obecnej postaci jest czynny od czerwca 1987 roku. Użytkownikami były kolejno różne firmy: KPGR Strzelce, od sierpnia 1989 roku spółka „Danex”, od lipca 1993 „FARMUTIL HS”. Od 1 lipca 2000 pałacem zarządzał G.R.S.P. w Brzeźnie w Administrowaniu.

Obecnie pałac w Pietronkach posiada prostą neoklasyczną formę; dwukondygnacyjna bryła na rzucie półokręgu, wejście frontowe oraz boczne zaakcentowane jest czterema kolumnami wspierającymi obszerny balkon na piętrze.

Otoczający pałac *park* (8 ha) z okazami starych drzew o cechach pomników przyrody, posiada charakter krajobrazowy.

Park założony został za czasów Chmielewskich, którzy w okresie od 1783 do 1826 r. byli gospodarzami Pietronek.

To za ich czasów, w okresie przemarszów wojsk napoleońskich w Pietronkach założono cmentarz dla żołnierzy „Małego Kaprała”. Pozostałości cmentarza istnieją do dziś, obok cmentarza katolickiego, na którym pochowany jest hrabia Bniński, Kawaler Zakonu Maltańskiego. Po jego śmierci (24.02.1920 r.) wdowa, Helena z Wodzińskich, ufundowała figurę Matki Boskiej, która stoi do chwili obecnej na terenie parku.

Zarówno pałac jak i park są własnością Agencji Nieruchomości Rolnych w Pile, dzierżawcą jest Biuro Podróży „Paradise” z Poznania.

Cmentarz katolicki w Pietronkach stanowi własność Gminy Chodzież. Położony jest kilkaset metrów od szosy Chodzież – Margonin, pod lasem. W centralnym punkcie cmentarza stoi wyróżniający się pomnik na grobie byłego właściciela Pietronek, hrabiego Ignacego Bnińskiego, zmarłego w 1920 r.

W 2010 roku wykonano renowację pomnika oraz dokonano rozbiórki istniejącego zadaszenia przed pomnikiem. Wykonano kapliczkę drewnianą o wymiarach 2,5 m. x 2,62 m.: wys. 2,5 m., posadowioną na stopach betonowych. Kapliczka wykonana została z drewna sosnowego,

słupki 12/12 cm, krokwie 6,12 cm, z trzech stron kapliczka została obita deskami. W ścianach bocznych osadzono okna, w ścianie szczytowej tylnej wykonano naświetlenie.

Dawny *kościół* ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki, filialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski w *Zacharzynie* usytuowany jest w centrum wsi, wzdłuż głównej ulicy. Wzniesiony został w 1877 roku.

Jest to świątynia orientowana, zbudowana na rzucie prostokąta z półkolistą absydą prezbiterium oraz kwadratową wieżą od frontu.

Elewacje ceglane symetrycznie rozczłonkowane dwupoziomowo usytuowanymi otworami okiennymi zamkniętymi półkoliście, między którymi lizeny zwieńczone skromnym ceglanym fryzem, na absydzie fryzem arkadowym. Wnętrze jednonawowe nakryte drewnianym stropem z ozdobnymi ściągaczami. Nawę obiegają z trzech stron drewniane empory wsparte na równomiernie rozmieszczonych słupach z dekoracją ciesielską.

Prezbiterium otwarte od nawy arkadą, nakryte murowanym sklepieniem konchowym.

Obiekt jest przykładem wiejskiej świątyni ewangelickiej, charakterystycznej dla północno-zachodniej Polski, zbudowanej w formach zaczerpniętych z architektury romańskiej i renesansowej, według wzorów przyjętych dla budownictwa sakralnego końca XIX wieku. Kościół stanowi dominantę architektoniczną wsi Zacharzyn. W 2006 r. wykonano iluminację kościoła.

W roku 2011 udzielone zostało przez Konserwatora Zabytków pozwolenie na malowanie ścian wewnętrznych kościoła filialnego p.w. NMP Królowej Polski w Zacharzynie z zachowaniem ich obecnej kolorystyki oraz przebudowę ogrodzenia wokół kościoła.

Kościół stanowi własność Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Józefa w Raczynie, Filia w Zacharzynie

Kościół parafialny pw. Matki Bożej Szkaplarznej w Stróżewie – wzniesiony został w 4 ćw. XIX w. dla miejscowej społeczności ewangelickiej. Budynek murowany z cegły palonej. Jednonawowy wzniesiony na rzucie prostokąta z wyodrębnieniem od zachodu prezbiterium w kształcie półkolistej absydy. Od strony południowej dostawiona prostokątna zakrystia, w którą wtopiona jest dzwonnica. Nawa nakryta dachem dwuspadowym, prezbiterium dachem stożkowym, a zakrystia i dzwonnica odrębnymi daszkami dwuspadowymi. Elewacje na niskim kamiennym cokole, wyżej ceglane, zwieńczone gzymsem koronującym. Elewacje boczne czteroosiowe, symetrycznie rozczłonkowane lizenami, pomiędzy którymi łukowo zamknięte otwory okienne. Fasada zwieńczona gzymsem schodkowym z centralnie usytuowanym łukowo zamkniętym wejściem głównym, nad którym umieszczona jest rozeta, oś ta flankowana jest lizenami. Elewacja prezbiterialna z trójosiową

absydą i analogicznym schodkowym gzymsem koronującym. Wnętrze kościoła jednoprzestrzenne, nakryte drewnianym stropem podwieszonym do krokwi, z wyodrębnionym węższym od nawy prezbiterium od zachodu i emporą muzyczną od wschodu. Z czasu budowy kościoła pochodzą drewniane drzwi wejściowe oraz witrażowe oszklenie okien prezbiterium. Symetryczna kompozycja bryły kościoła oraz wykrój okien i drzwi są typowymi elementami dla historyzmu XIX wieku, czerpiącego ze wzorów architektury romańskiej i gotyckiej. Kościół zachowany w pierwotnej formie bryły jest przykładem małej świątyni o tradycyjnej formie charakterystycznej dla wiejskiego budownictwa sakralnego 2 połowy XIX w. Kościół wyróżnia się w zabudowie miejscowości i jako element krajobrazu kulturowego wsi nierozłącznie związany jest z jej historią. Teren wokół kościoła tradycyjnie zwany cmentarzem przykościelnym, chociaż tu nie był miejscem do grzebania zmarłych, to jednak podlega ochronie konserwatorskiej, ze względów widokowych, gdyż zapewnia właściwą ekspozycję bryły kościoła usytuowanej „na wyspie” w rozwidleniu drogi. Z uwagi na wartości architektoniczne i historyczne kościół stanowiący istotne świadectwo historii materialnej miejscowości wraz z otoczeniem podlega ochronie prawnej poprzez wpis do rejestru zabytków, którego dokonano w roku 2013, numer rejestru 873/Wlkp/A.

W 2018 wykonano wokół kościoła prace rewitalizacyjne w ramach projektu Grantowego objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 , środków Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Gminy Chodzież oraz środków własnych parafii.

Prace obejmowały :

1. Wyłożenie terenu przykościelnego kostką brukową ,
2. Wykonanie nowego ogrodzenia wraz z bramą,
3. Wykonanie iluminacji – oświetlenia kościoła,
4. Nasadzenia roślinne .

W ramach w/w projektu na rewitalizację uzyskano również zgodę na prace wewnątrz kościoła , gdzie planuje się m.in. wymianę posadzek, demontaż boazerii, oczyszczenie tynków oraz malowanie ścian .

Kościół św. Maksymiliana Kolbe – rzymskokatolicki kościół filialny, zlokalizowany w Podaninie, należy do parafii św. Kazimierza w pobliskich Podstolicach.

Obiekt zbudowany w 1913. Do 1945 w posiadaniu gminy ewangelickiej. Po II wojnie światowej pełnił rolę magazynu nawozów sztucznych. Od 1973 ponownie jest użytkowany dla celów kultu religijnego.

Świątynia salowa, przykryta charakterystycznym, ręcznie malowanym stropem. Elewacja frontowa niesymetryczna z podcieniem narożnym i wysoką wieżą. Wokół stara zielen. Obok kościoła kaplica z drewnianą figurą św. Maksymiliana Kolbe i prosta dzwonnica stalowa.

W 2011 obiekt wyremontowany z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (grant na lata 2007-2013).

Remont obejmował:

- wymianę pokrycia dachowego na nowe z dachówki karpiówki w układzie w koronkę wraz z odtworzeniem pierwotnych okien w formie wolego oka oraz wykonaniem opierzeń i hełmu wieży z blachy miedzianej,
- konserwacji więźby dachowej i elementów drewnianych wieży,
- odtworzenie pierwotnego, poziomego, drewnianego oszalowania wieży oraz drewnach żaluzji w otworach okiennych wieży,
- remoncie elewacji poprzez ich osuszenie, odsolenie i uzupełnienie tynków.

W roku 2015 wykonane zostały prace rewitalizacyjne obejmujące wymianę ogrodzenia, utwardzenie terenu przykościelnego, wykonanie iluminacji świetlnej oraz dokonano nasadzeń roślinnych.

Kościół stanowi własność Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Kazimierza w Podstolicach, Filia w Podaninie.

3.3 Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych (gminna ewidencja zabytków)

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* „*ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy*”.

Ewidencją objęte zostają zabytki architektury i budownictwa: zespoły i obiekty o istotnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych oraz zabytki archeologiczne.

Najliczniejszą grupę obiektów – z terenu gminy Chodzież – ujętych do tej pory w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowią obiekty mieszkalne, gospodarcze, zespoły folwarczne, cmentarze i miejsca pocmentarne.

Zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków przedstawia *Tabela Nr 2 „Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków”* – zabytki wpisane do rejestru zabytków zostały podkreślone.

Tabela Nr 2 Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków

<i>Miejscowość</i>	<i>OBIEKT/obecna funkcja</i>	<i>Data powstania</i>
Cisze	Zagroda a) dom mur. Nr 3 b) budynek gospodarczy, mur. Nr 3, c) stodoła, mur.	2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w.
Cisze	Zagroda a) dom, mur. Nr 4, b) budynek gospodarczy, mur. Nr 4	k. XIX w. k. XIX w.
Cisze	Budynek gospodarczy nr 1, mur.	k. XIX w.
Cisze	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
Kamionka	Zespół szkoły: a) szkoła, ob. Budynek mieszkalny Nr 5 (d. nr 11), mur., b) budynek gospodarczy, mur./drewno	pocz. XX w. pocz. XX w.
Kamionka	Dom nr 1, mur.	pocz. XX w.
Kamionka	Dom nr 3, mur.	4 ćw. XIX w.
Kamionka	Dom nr 4, mur.	k. XIX w.
Kamionka	Dom Nr 7, mur.	pocz. XX w.
Kamionka	Dom Nr 9 (d. nr 7), mur./kam.	1860 r.
Kamionka	Zagroda Nr 11 (d. nr 13) tzw. Poniatówka: a) dom, drewno, b) stodoła, drewno	1935 r. ok. 1935 r.
Kamionka	Zagroda Nr 12 (d. nr 14), tzw. Poniatówka: a) dom, drewno, b) stodoła, drewno	1935 r. ok. 1935 r.
Kamionka	Dom Nr 13 (d. nr 12) tzw. Poniatówka, a) dom, drewno, b) stodoła, drewno	1935 r. 1935 r.
Kamionka	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
Konstantynowo	Dom Nr 2, mieszkalno-gospodarczy, mur.	pocz. XX w.
Konstantynowo	Dom Nr 7, mur.	pocz. XX w.
Konstantynowo	Dom Nr 12, mur.	pocz. XX w.
Konstantynowo	Dom Nr 13, mur.	pocz. XX w.
Konstantynowo	Dom Nr 21, mur.	pocz. XX w.
Konstantynowo	Dom Nr 24, mur.	pocz. XX w.
Krystynka	Dom nr 3, mur.	4 ćw. XIX w.
Krystynka	Dom Nr 7, mur.	pocz. XX w.
Krystynka	Dom Nr 8, mur.	pocz. XX w.
Krystynka	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, nieczynny	XIX w.
Milcz	Zespół szkoły, ob. budynek mieszkalny: a) szkoła, dom Nr 6, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	k. XIX w. k. XIX w.
Milcz	Zespół szkoły, ob. budynek mieszkalny a) szkoła, dom Nr 74 (d. nr 60), mur., b) budynek gospodarczy, mur./drewno	pocz. XX w. pocz. XX w.
Milcz	Zespół stacji kolejowej:	

	a) stacja kolejowa z budynkiem mieszkalnym nr 22, mur.	k. XIX w.
	b) budynek gospodarczy, mur.	k. XIX w.
Milcz	Zespół domu nr 3: a) dom, mur., b) stodoła, drewno	pocz. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 7: a) dom, mur./kam., b) budynek gospodarczy, kam./drewno, c) stodoła, drewno	2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. pocz. XX w.
Milcz	Dom Nr 8, mur.	1860 r.
Milcz	Budynek gospodarczy naprzeciwko domu nr 8, mur.	k. XIX w.
Milcz	Dom nr 9, mur.	2 poł. XIX w.
Milcz	Zagroda Nr 10: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	XIX/XX w. pocz. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 11: a) dom, mur. b) budynek gospodarczy, mur.	1856 r. 1860 r.
Milcz	Zagroda Nr 14/15: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	1864 r. k. XIX w.
Milcz	Dom nr 16, mur.	1887 r.
Milcz	Zagroda Nr 17: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	k. XIX w. pocz. XX w.
Milcz	Dom Nr 18, mur.	1870 r.
Milcz	Zagroda Nr 26, „poniatówka”: a) dom, mur./drewno, b) stodoła, drewno, c) budynek gospodarczy	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 28, „poniatówka”: a) dom, drewno, b) budynek gospodarczy, mur., c) stodoła, drewno	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 42, „poniatówka”: a) dom, mur./drewno b) budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 44 (d. nr 31) „poniatówka”: a) dom, mur./drewno, b) budynek gospodarczy, mur. c) stodoła, drewno	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 45 „poniatówka”: a) dom, mur./drewno, b) budynek gospodarczy, mur.,	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 52 (d. nr 46) „poniatówka”: a) dom, mur./drewno, b) budynek gospodarczy	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 58 (d. nr 45) „poniatówka”, drewno	1 ćw. XX w.

Milcz	Zagroda Nr 61: a) dom, mur./drewno, b) budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 66: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.,	k. XIX w. k. XIX w.
Milcz	Dom nr 67, mur.	pocz. XX w.
Milcz	Dom nr 72, mur.	pocz. XX w.
Milcz	Dom nr 73, mur.	pocz. XX w.
Milcz	Dom nr 90, tzw. „Poniatówka”, drewno	ok. 1935 r.
Milcz	Zagroda Nr 94 (d. nr 82) „poniatówka”: a) dom, drewno, b) stodoła, drewno	ok. 1935 r. ok. 1935 r.
Milcz	Zespół folwarczny „Milczek” – pozostałości a) budynek, ob. dom nr 76, mur., b) budynek, ob. dom nr 78, mur., c) budynek, ob. dom nr 80, mur., d) budynek gospodarczy nr 84, mur.	k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w.
Milcz	<u>Cmentarz Katolicki, nieczynny dz. nr 344</u>	<u>2 poł. XIX w.</u>
Milcz	Cmentarz Ewangelicki, dz. nr 449	XIX w.
Milcz	Cmentarz Ewangelicki,	2 poł. XIX w.
Milcz	Cmentarz Ewangelicki, dz. nr 407	1 poł. XIX w.
Milcz	Cmentarz Katolicki, dz. nr 150	XIX w.
Mirowo	Budynek mieszkalno-gospodarczy nr 9, mur.	k. XIX w.
Mirowo	Stodoła nr 10, mur.	pocz. XX w.
Mirowo	Zagroda Nr 12: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.,	pocz. XX w. pocz. XX w.
Nietuszkowo	Zespół pałacowo-parkowy, wł. Marek Salamandra: a) <u>pałac, mur.,</u> b) <u>park krajobrazowy,</u>	<u>ok. 1878 r.</u> <u>2 poł. XIX w.</u>
Nietuszkowo	Zespół folwarczny: a) rządcówka, mur., b) gorzelnia, mur., c) owczarnia, mur., d) obora, mur., e) spichlerz, mur.	2 poł. XIX w. 1867 r. 1869 r. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w.
Nietuszkowo	Zespół szkoły, ob. Nr 42: a) szkoła, mur., b) budynek gospodarczy, mur./drewno	ok. 1912 r. ok. 1912 r.
Nietuszkowo	Zagroda Nr 30: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur./kam.	ok. 1900 r. k. XIX w.
Nietuszkowo	Dom Nr 34, mur.	pocz. XX w.
Nietuszkowo	Dom Nr 36, mur.	pocz. XX w.
Nietuszkowo	Zagroda Nr 40 „poniatówka”: a) dom, mur./drewno	l. 30-te XX w.

	b) budynek gospodarczy, mur./drewno	1. 30-te XX w.
Nietuszkowo	Budynek gospodarczy nr 38, mur.	pocz. XX w.
Nietuszkowo	Zespół tzw. „Poniatówka” nr 39: a) budynek gospodarczy, mur./drewno, b) stodoła, drewno	1. 30-te XX w. 1. 30-te XX w.
Nietuszkowo	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.
Nietuszkowo	Kapliczka przydrożna	pocz. XX w.
Nietuszkowo	Cmentarz rodowy, nieczynny	XIX w.
Nietuszkowo	Cmentarz katolicki dz. nr 239	1879 r.
Nietuszkowo	Cmentarz dz. 139	XIX w.
Nietuszkowo	<u>Kapliczka cmentarna</u>	<u>1879 r.</u>
Oleśnica	Zespół pałacowo-parkowy: a) <u>pałac, mur.,</u> b) <u>dwór, mur.,</u> c) <u>park krajobrazowy</u>	<u>poł. XIX w.</u> <u>XVIII/XIX w.</u> <u>XVIII w.</u>
Oleśnica	Zespół folwarczny: a) gorzelnia, mur., b) budynek gospodarczy, mur., c) obora, mur., d) spichlerz, mur., e) dom nr 12 – czworak, mur., f) dom nr 13 – czworak, mur., g) dom nr 14 – czworak, mur., h) dom nr 15 – sześciórak, mur., i) budynek gospodarczy przy domu nr 12, mur., j) budynek gospodarczy przy domu nr 14, mur.	2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w. k. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w.
Oleśnica	Szkoła, ob. dom nr 21, mur.	pocz. XX w.
Oleśnica	Miejsce po cmentarzu ewangelickim	2 poł. XIX w.
Oleśnica	Miejsce po cmentarzu ewangelickim	XIX w.
Oleśnica	Cmentarz rodowy, nieczynny	XIX w.
Pietronki	Zespół pałacowo-parkowy: a) <u>pałac, mur.,</u> b) <u>park krajobrazowy,</u>	<u>ok. 1840 r.</u> <u>XVIII w.</u>
Pietronki	Zespół folwarczny: a) rządcówka, mur., b) gorzelnia, mur., c) obora, mur., d) stodoła, mur.	k. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w.
Pietronki	Szkoła, ob. przedszkole nr 18, mur.	pocz. XX w.
Pietronki	Dom nr 10, mur.	XIX/XX w.
Pietronki	Dom nr 11, mur.	XIX/XX w.
Pietronki	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
Pietronki	<u>Cmentarz katolicki, czynny</u>	<u>XIX/XX w.</u>
Podanin	<u>Kościół Ewangelicki, ob. Filialny p. w. św. Maksymiliana, mur./drewno</u>	<u>1913 r.</u>

Podanin	Zespół dworsko-folwarczny: a) dwór, mur., b) obora, mur., c) stajnia i chlewnia, mur.	2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w.
Podanin	Rządcówka w dawnym zespole folwarcznym II, ob. dom nr 53, mur.	k. XIX w.
Podanin	Szkoła, ob. dom Nr 19, mur.	ok. 1880 r.
Podanin	Zespół leśniczówki: a) leśniczówka nr 1, mur., b) budynek gospodarczy, mur., c) stodoła, drewno.	1. 20-te XX w. 1. 20-te XX w. 1. 20-te XX w.
Podanin	Zagroda Nr 16: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	1940 r. 1940 r.
Podanin	Zagroda Nr 18: a) dom, mur./kam., b) budynek gospodarczy, mur.	4 ćw. XIX w. XIX/XX w.
Podanin	Dom Nr 31 „poniatówka”, drewno	1938 r.
Podanin	Dom Nr 33 „Poniatówka”, drewno	1938 r.
Podanin	Cmentarz ewangelicko-augsburski, ob. katolicki dz. nr 111	XIX w.
Rataje	Zespół dworsko-parkowy: a) dwór, mur., b) <u>park krajobrazowy</u>	XIX/XX w. <u>XIX/XX w.</u>
Rataje	Zespół folwarczny I (ul. Chodzieska): a) rządcówka, mur., b) spichlerz, mur., c) budynek gospodarczy, mur., d) budynek gospodarczy, mur.	2 poł. XIX w. k. XIX w. pocz. XX w. pocz. XX w.
Rataje	Zespół folwarczny II (ul. Margonińska): a) budynek gospodarczy, mur., b) stodoła, szach., c) spichlerz, mur., d) dom z budynkiem gospodarczym nr 19, mur., e) dom nr 23 – 25	2 poł. XIX w. XIX/XX w. XIX/XX w. k. XIX w. k. XIX w.
Rataje	Zespół szkoły, ul. Chodzieska 12 a) szkoła, ob. przedszkole, mur., b) budynek gospodarczy, drewno/mur.	ok. 1910 r. ok. 1910 r.
Rataje	Dom Nr 1, ul. Jeziorna, mur.	pocz. XX w.
Rataje	Dom Nr 12, ul. Margonińska, mur.	pocz. XX w.
Rataje	Zagroda, ul. Margonińska 16: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Rataje	Dom z oborą, ul. Margonińska 32, mur.	k. XIX w.
Rataje	Cmentarz ewangelicki dz. nr 480	1 poł. XIX w.
Rudki	Zagroda Nr 3: a) dom, mur., b) stodoła, drewno.	pocz. XX w. pocz. XX w.

Rudki	Stodoła, przy domu Nr 7, szach.	1 ćw. XX w.
Słomki	Dom nr 2, mur.	pocz. XX w.
Słomki	Dom z budynkiem gospodarczym nr 5, mur.	k. XIX w.
Słomki	Dom z budynkiem gospodarczym nr 8, mur.	pocz. XX w.
Słomki	Cmentarz ewangelicki dz. nr 78	2 poł. XIX w.
Słomki	Cmentarz choleryczny, dz. nr 82	XIX w.
Stróżewice	Zespół szkolny: a) szkoła, ob. budynek mieszkalny Nr 22, mur., b) budynek gospodarczy, drewno/mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Stróżewice	Dom nr 21, mur.	pocz. XX w.
Stróżewice	Zagroda Nr 23: a) dom, drewno, b) budynek gospodarczy, mur., c) budynek gospodarczy, mur.,	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Stróżewice	Zagroda Nr 24: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	pocz. 1880 r. k. XIX w.
Stróżewice	Dom Nr 37, mur.	pocz. XX w.
Stróżewice	Cmentarz ewangelicki dz. nr 164	k. XIX w.
Stróżewko	Zespół folwarczny: a) rządówka nr 1, mur., b) dom, mur., c) dom nr 3, mur., d) budynek gospodarczy, mur.	2 poł. XIX w. ok. 1930 r. 2 poł. XIX w. XIX/XX w.
Stróżewko	Cmentarz ewangelicki dz. nr 138	XIX/XX w.
Stróżewko	Cmentarz katolicki dz. nr 34	XIX/XX w.
Stróżewo	<u>Kościół ewangelicki, ob. Par. pw. Matki Bożej Szkaplerznej, mur.</u>	<u>k. XIX</u>
Stróżewo	Zespół folwarczny: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur., c) budynek gospodarczy, mur., d) stodoła, drewno	k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w.
Stróżewo	Młyn, mur.	k. XIX w.
Stróżewo	Dom Nr 5, mur.	k. XIX w.
Stróżewo	Budynek gospodarczy ob. mieszkalno-gospodarczy nr 6, mur.	l. 30-te XX w.
Stróżewo	Zagroda Nr 11: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur., c) stodoła, drewno	pocz. XX w. l. 30-te XX w. l. 30-te XX w.
Stróżewo	Zagroda Nr 16: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur., c) stodoła, drewno	pocz. XX w. 1929 r. l. 30-te XX w.
Stróżewo	Zagroda Nr 18: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur., c) stodoła, drewno	1926 r. 1940 r. 1930 r.

Stróżewo	Dom nr 20, mur.	1935 r.
Stróżewo	Dom Nr 64, mur.	1910 r.
Stróżewo	Dom Nr 68, mur.	pocz. XX w.
Stróżewo	Cmentarz ewangelicki dz. nr 254	XIX w.
Strzelce	Zespół pałacowo-parkowy: a) <u>pałac, mur., wg proj. Fryderyka Augusta Stulera,</u> b) <u>wozownia, mur./drewno</u> c) <u>park krajobrazowy,</u>	<u>1844 r.</u> 2 poł. XIX w. XVIII w.
Strzelce	Zespół folwarczny: a) gorzelnia, mur., b) spichlerz, mur., c) stodoła, mur., d) magazyn, mur., e) obora, mur., f) obora, mur., g) obora, mur., h) dom nr 3 – dwojak, mur., i) dom nr 5 – dwojak, mur., j) dom nr 6 – dwojak, mur., k) dom nr 12 – ośmiorak, mur.	2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w. k. XIX w.
Strzelce	Szkoła, ob. przedszkole nr 11, mur.	ok. 1910 r.
Strzelce	Zespół stacji kolejowej: a) dworzec, mur., b) szalec z budynkiem gospodarczym, mur.	1908 r. 1908 r.
Strzelce	Cmentarz katolicki dz. nr 23	XIX/XX w.
Strzelce	Cmentarz ewangelicki, dz. nr 23	XIX w.
Strzelce	Cmentarz ewangelicki, dz. nr 8058/7	2 poł. XIX w.
Strzelęcin	Zagroda Nr 4: a) dom, mur., b) stodoła, mur.	ok. 1905 r. ok. 1940 r.
Strzelęcin	Zagroda Nr 10: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	ok. 1900 r. ok. 1910 r.
Strzelęcin	Dom Nr 11, mur.	ok. 1900 r.
Strzelęcin	Dom Nr 13, mur.	ok. 1935 r.
Strzelęcin	Dom Nr 15, mur.	2 poł. XIX w.
Strzelęcin	Dom Nr 16, mur.	ok. 1930 r.
Studzieniec	Zagroda Nr 24: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur., c) budynek gospodarczy, mur.	2 poł. XIX w. k. XIX w. k. XIX w.
Studzieniec	Cmentarz katolicki dz. nr 41	2 poł. XIX w.
Trojanka	Zespół młyna wodnego: a) młyn, mur., b) dom młynarza, mur. c) budynek gospodarczy, mur.	XIX/XX w. XIX/XX w. XIX/XX w.
Trojanka	Dom nr 1, mur.	pocz. XX w.
Trzaskowice	Dom Nr 1, mur.	l. 30-te XX w.

Trzaskowice	Zagroda Nr 2: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Trzaskowice	Dom Nr 7, mur.	k. XIX w.
Trzaskowice	Zagroda Nr 8: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. ok. 1910 r.
Wymysław	Szkoła, ob. dom nr 1 – 1 a, mur.	pocz. XX w.
Wymysław	Zagroda Nr 4: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	ok. 1927 r. ok. 1927 r.
Wymysław	Zagroda Nr 5: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	2 poł. XIX w. pocz. XX w.
Wymysław	Zagroda Nr 8: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Wymysław	Zagroda Nr 15: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.,	k. XIX w. pocz. XX w.
Wymysław	Dom Nr 18, mur.	2 poł. XIX w.
Wymysław	Cmentarz ewangelicki, część działki nr 364/1	2 poł. XIX w.
Zacharzyn	Zespół Kościoła Ewangelickiego: a) <u>kościół ewangelicki, ob. katolicki fil. p. w. MB Królowej Polski, mur.,</u> b) pastorówka, ob. dom nr 49	<u>1877 r.</u> pocz. XX w.
Zacharzyn	Zespół szkoły: a) szkoła, ob. dom Nr 54, mur., b) budynek gospodarczy, mur./drewno	pocz. XX w. pocz. XX w.
Zacharzyn	Zespół stacji kolejowej: a) dworzec, mur., b) dom pracowników kolei nr 140, mur., c) szalec z budynkiem gospodarczym, mur.	ok. 1908 r. ok. 1908 r. ok. 1908 r.
Zacharzyn	Budynek produkcyjny wytwórni serów nr 130, mur.	ok. 1910 r.
Zacharzyn	Zagroda Nr 7: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur./drewno	XIX/XX w. pocz. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 10, mur.	k. XIX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 11: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 17 (d. nr 15): a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur. c) stodoła, drewno	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 25: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.

Zacharzyn	Dom Nr 27, mur.	1911 r.
Zacharzyn	Zagroda Nr 30: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 36 (d. nr 29): a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	ok. 1935 r. ok. 1935 r.
Zacharzyn	Dom Nr 37, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 43, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 47: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 63: a) dom, mur. b) budynek gospodarczy, mur., c) budynek gospodarczy, mur.	4 ćw. XIX w. XIX/XX w. XIX/XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 68, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 73, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 74, mur.	4 ćw. XIX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 79: a) dom, mur. b) budynek gospodarczy, mur.	k. XIX w. pocz. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 80: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 81, mur.	pocz. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 82, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 83, mur.	pocz. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 84, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 94, mur.	k. XIX w.
Zacharzyn	Dom Nr 95, mur.	2 poł. XIX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 103: a) dom, mur., b) budynek gospodarczy, mur., c) budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 104, mur.	pocz. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 134, szach/drewno	2 poł. XIX w.
Zacharzyn	Dom Nr 148, mur.	pocz. XX w.
Zacharzyn	Cmentarz katolicki, dz. nr 366	1 poł. XIX w.

Ewidencja zabytków nie jest dokumentem zamkniętym, winna być uzupełniana i weryfikowana w oparciu o dane przekazywane przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Pile.

Włączanie i wyłączanie obiektów z gminnej ewidencji zabytków należy prowadzić w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa narodowego z dnia 10.09.2019 r. zmieniającego

rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2019 r. poz. 1886)

3.4 Zabytki ruchome

Na terenie gminy Chodzież do rejestru zabytków wpisana jest kapliczka słupowa na cmentarzu grzebalnym w Nietuszkowie – stan zachowania dobry. Jest ona wpisana do rejestru zabytków architektury obiekt należy wpisać do rejestru zabytków ruchomych.

Ponadto zabytki ruchome nie wpisane do rejestru zabytków a ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdują się w:

- 1) kościele p.w. św. Maksymiliana Kolbe w Podaninie
- 2) kościele p.w. Matki Bożej Szkaplerznej w Strózewie
kościele p. w. Matki Bożej Królowej Polski w Zacharzynie

3.5 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny jest to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. Stanowiska archeologiczne- warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne jak ruchome zabytki z nich pochodzące i skarby. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument badań historycznych i naukowych „

Miejsca będące śladem pobytu człowieka nazywamy **stanowiskiem archeologicznym**. Na ich obszarach występują **zabytki archeologiczne**. Może to być fragment glinianego naczynia, narzędzie wykonane z krzemienia brązu lub żelaza, kość ze śladami obróbki, stare monety, dawne groby, a także nawarstwienia kulturowe powstałe w wyniku działalności człowieka np. ślady dawnych domów, ziemianek czy warsztatów pracy.

Istnienie dziedzictwa archeologicznego ważne jest dla naukowców, historyków i archeologów, którzy badając, próbują odtworzyć ważne aspekty życia dawnych ludzi oraz tych wszystkich, którzy poszukują swych korzeni i swojej tożsamości kulturowej.

3.5.1 Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Na terenie gminy Chodzież zarejestrowano nowe stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, do których można zaliczyć m.in. Cmentarzysko kurhanowe zlokalizowane w Studzieńcu, stan.54, ob.AZP40-27/21 oraz grudki typu stożkowatego znajdujące się w Oleśnicy stan. 10.11, ob. AZP 41-26/7 oraz w Strzelcach stan. 17, ob. AZP 39-28/35 na terenie zespołu pałacowo-parkowego z XIX wieku . Stanowiska te ujęte zostały w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Zostaną włączone do gminnej ewidencji zabytków na podstawie informacji otrzymanych od Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

3.5.2 Stanowiska archeologiczne na terenie Gminy Chodzież

Podstawową metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski „*Archeologiczne Zdjęcie Polski*” (AZP).

Na obszarze gminy Chodzież badania powierzchniowe wykonywane w ramach programu AZP przeprowadzone zostały w latach 1983 – 1988.

„*Archeologiczne Zdjęcie Polski*” stanowi bazę wyjściową dla kształtowania polityki konserwatorskiej oraz planowania zadań badawczych. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu.

Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych śladach przeszłości, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane.

W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie, pozwala służbom konserwatorskim

skutecznie przewidywać potencjalne zagrożenie dla tych zabytków ze strony planowanych prac ziemnych (inwestycji budowlanych).

Na obszarze gminy Chodzież stanowiska archeologiczne położone są głównie na skrajach i krawędzi Doliny Noteci oraz na wypiętrzeniach terenowych, na glebach piaszczystych. Są to interesujące pod względem usytuowania i zachowania materiału osady, na których dominuje osadnictwo kultur neolitycznych, okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza, o dużej wartości poznawczej, reprezentatywne dla badań nad pradziejami rejonu nadnoteckiego.

Stanowiska archeologiczne skoncentrowane są głównie w rejonie wsi:

- 1) **Stróżewice, Stróżewo i Stróżewko** – są to w większości stanowiska z materiałem nowożytnym, datowanym na XVII – XVIII w.

Stanowiska wczesnośredniowieczne są nieliczne, i to zarówno z faz starszych, jak i młodszych.

- 2) **Milcz i Ciszewo** – badania AZP na tym obszarze pozwoliły na zarejestrowanie osady neolitycznej, śladów osadniczych ludności kultury łużyckiej, przeworskiej, z wczesnego i późnego średniowiecza oraz z czasów nowożytnych.

W rejonie **Ciszewa** biegła pradziejowa i wczesnośredniowieczna przeprawa przez Notec, wzmiankowana w XIII-wiecznych źródłach (odkryto tutaj łódź – dłubankę). W rejonie **Milcza** znaleziono naszyjnik brązowy i odkryto cmentarzysko żarowe.

- 3) **Strzelce i Strzelęcin** – na obszarze zarejestrowano osady ludności kultury łużyckiej i przeworskiej, a także ślady osadnicze tych kultur.
- 4) **Konstantynowo**, gdzie odkryto niewielkie skupisko stanowisk archeologicznych ze śladami osadnictwa z wczesnej epoki brązu, kultury przeworskiej i wczesnego średniowiecza.
- 5) **Pietronki i Rataje** – na obszarze tych miejscowości zarejestrowano ślady osadnictwa pochodzące głównie z neolitu, wczesnej epoki brązu i kultury łużyckiej.

Większość stanowisk archeologicznych jest cenna pod względem poznawczym dla problematyki osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego.

W **Tabeli Nr 3** wymieniono zespoły stanowisk archeologicznych, dla których została założona gminna ewidencja zabytków, zgodnie z zaleceniami Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela Nr 3 Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Zespół stanowisk archeologicznych	Miejscowość	Wykaz stanowisk w zespole	Jednostki kulturowe w zespole
Zespół 1	Nietuszkowo	Stan. 7 ob. AZP 39-26/74 Stan. 8 ob. AZP 39-26/75 Stan. 9 ob. AZP 39-26/76 Stan. 11 ob. AZP 39-26/78 Stan. 12 ob. AZP 39-26/79 Stan. 7 ob. AZP 39-26/89 Stan. 9 ob. AZP 39-26/91 Stan. 10 ob. AZP 39-26/92 Stan. 11 ob. AZP 39-26/93	k. pomorska k. łużycka/pomorska k. łużycka OWR wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny nieokreślone pradzieje
Zespół 2	Nietuszkowo	Stan. 1 ob. AZP 39-27/13 Stan. 2 ob. AZP 39-27/14 Stan. 3 ob. AZP 39-27/15 Stan. 4 ob. AZP 39-27/16 Stan. 5 ob. AZP 39-27/17 Stan. 6 ob. AZP 39-27/18 Stan. 8 ob. AZP 39-26/90 Stan. 14 ob. AZP 39-27/38	epoka kamienia k. łużycka wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 3	Nietuszkowo	Stan. 13 ob. AZP 39-27/37	k. łużycka późne średniowiecze
Zespół 4	Oleśnica	Stan. 1 ob. AZP 40-27/1 Stan. 2 ob. AZP 40-27/2 Stan. 3 ob. AZP 40-27/3 Stan. 4 ob. AZP 40-27/4 Stan. 5 ob. AZP 40-27/5	k. pomorska Ha k. łużycka OWR OR – k. przeworska wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 5	Kamionka	Stan. 1 ob. AZP 39-27/20 Stan. 2 ob. AZP 39-27/21 Stan. 3 ob. AZP 39-27/22 Stan. 4 ob. AZP 39-27/23 Stan. 5 ob. AZP 39-27/24 Stan. 6 ob. AZP 39-27/25 Stan. 15 ob. AZP 39-27/41 Stan. 16 ob. AZP 39-27/42 Stan. 17 ob. AZP 39-27/43	epoka kamienia k. łużycka OWR wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 6	Milcz	Stan. 1 ob. AZP 39-27/3 Stan. 2 ob. AZP 39-27/4 Stan. 3 ob. AZP 39-27/5 Stan. 4 ob. AZP 39-27/6 Stan. 5 ob. AZP 39-27/7 Stan. 6 ob. AZP 39-27/8 Stan. 14 ob. AZP 39-27/39 Stan. 15 ob. AZP 39-27/40	epoka kamienia - neolit - nieokreślone k. łużycka OWR wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 7	Milcz	Stan. 8 ob. AZP 39-27/10 Stan. 9 ob. AZP 39-27/11	epoka kamienia (neolit) OWR

			okres nowożytny
Zespół 8	Studzieniec	Stan. 2 ob. AZP 39-27/28 Stan. 18 ob. AZP 39-27/44	wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 9	Oleśniczka	Stan. 1 ob. AZP 40-27/6 Stan. 2 ob. AZP 40-27/7 Stan. 3 ob. AZP 40-27/8 Stan. 4 ob. AZP 40-27/9 Stan. 5 ob. AZP 40-27/10 Stan. 6 ob. AZP 40-27/11 Stan. 7 ob. AZP 40-27/12 Stan. 8 ob. AZP 40-27/13 Stan. 9 ob. AZP 40-27/14 Stan. 10 ob. AZP 40-27/15 Stan. 11 ob. AZP 40-27/16	epoka kamienia k. pomorska k. łużycka OR – k. przeworska wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny nieokreślone
Zespół 10	Oleśniczka	Stan. 14 ob. AZP 40-27/30 Stan. 15 ob. AZP 40-27/31 Stan. 16 ob. AZP 40-27/32 Stan. 17 ob. AZP 40-27/33 Stan. 18 ob. AZP 40-27/34 Stan. 19 ob. AZP 40-27/35 Stan. 20 ob. AZP 40-27/36 Stan. 21 ob. AZP 40-27/37 Stan. 22 ob. AZP 40-27/38 Stan. 23 ob. AZP 40-27/39	epoka kamienia - neolit KAK - nieokreślone schyłek neolitu wczesne brąz k. pomorska k. łużycka OR – k. przeworska późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 11	Chodzież	Stan. 1 ob. AZP 40-28/8 Stan. 2 ob. AZP 40-28/9 Stan. 3 ob. AZP 40-28/10 Stan. 4 ob. AZP 40-28/11 Stan. 5 ob. AZP 40-28/12 Stan. 6 ob. AZP 40-28/13 Stan. 7 ob. AZP 40-28/14 Stan. 8 ob. AZP 40-28/15 Stan. 9 ob. AZP 40-28/16 Stan. 10 ob. AZP 40-28/17 Stan. 11 ob. AZP 40-28/18 Stan. 12 ob. AZP 40-28/19 Stan. 13 ob. AZP 40-28/20 Stan. 24 ob. AZP 40-28/31 Stan. 14 ob. AZP 40-28/32 Stan. 15 ob. AZP 40-28/33 Stan. 16 ob. AZP 40-28/34 Stan. 17 ob. AZP 40-28/35 Stan. 18 ob. AZP 40-28/36 Stan. 19 ob. AZP 40-28/37 Stan. 20 ob. AZP 40-28/38 Stan. 21 ob. AZP 40-28/39 Stan. 22 ob. AZP 40-28/40 Stan. 23 ob. AZP 40-28/41	epoka kamienia schyłek neolitu WEB OR – k. przeworska OWR wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
	Konstantynowo		
Zespół 12	Strzelce	Stan. 1 ob. AZP 39-28/6 o	epoka kamienia

	Strzelęcín	Stan. 2 ob. AZP 39-28/7 o Stan. 3 ob. AZP 39-28/8 o Stan. 4 ob. AZP 39-28/9 o Stan. 5 ob. AZP 39-28/17 o Stan. 6 ob. AZP 39-28/18 o Stan. 7 ob. AZP 39-28/19 o Stan. 8 ob. AZP 39-28/20 o Stan. 9 ob. AZP 39-28/21 o Stan. 1 ob. AZO 39-28/12 o Stan. 2 ob. AZP 39-28/13 o Stan. 3 ob. AZP 39-28/14 o Stan. 4 ob. AZP 39-28/15	- KPL - neolit WEB (k. iwieńska) k. łużycka OWR k. przeworska wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 13	Wymysław	Stan. 2 ob. AZP 39-28/23	późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 14	Strzelce	Stan. 10 ob. AZP 39-28/22	Wczesne średniowiecze
Zespół 15	Wymysław Konstantynowo Zacharzyn Konstantynowo	Stan. 1 ob. AZP 39-28/2 Stan. 1 ob. AZP 39-28/3 Stan. 3 ob. AZP 39-28/5 Stan. 1 ob. AZP 39-28/24 Stan. 2 ob. AZP 40-28/22 Stan. 3 ob. AZP 40-28/23 Stan. 4 ob. AZP 40-28/24 Stan. 5 ob. AZP 40-28/25 Stan. 6 ob. AZP 40-28/26 Stan. 7 ob. AZP 40-28/27 Stan. 8 ob. AZP 40-28/28 Stan. 10 ob. AZP 40-28/49 Stan. 11 ob. AZP 40-28/50	epoka kamienia - neolit WEB k. łużycka OR – k. przeworska OWR wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 16	Konstantynowo	Stan. 4 ob. AZP 39-28/25 Stan. 5 ob. AZP 39-28/26 Stan. 6 ob. AZP 39-28/27 Stan. 7 ob. AZP 39-28/28	k. łużycka OWR wczesne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 17	Konstantynowo	Stan. 12 ob. AZP 40-28/51	późne średniowiecze
Zespół 18	Pietronki	Stan. 8 ob. AZP 40-28/42 Stan. 9 ob. AZP 40-28/43 Stan. 10 ob. AZP 40-28/44	wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 19	Pietronki	Stan. 3 ob. AZP 40-28/3 Stan. 4 ob. AZP 40-28/4 Stan. 5 ob. AZP 40-28/5 Stan. 6 ob. AZP 40-28/6 Stan. 7 ob. AZP 40-28/7	epoka kamienia (neolit KPL) k. łużycka OR – k. przeworska OWR późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 20	Pietronki	Stan. 1 ob. AZP 40-28/1 Stan. 2 ob. AZP 40-28/2 Stan. 11 ob. AZP 40-28/45	wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 21	Podanin	Stan. 9 ob. AZP 41-28/50 Stan. 24 ob. AZP 41-28/58 Stan. 25 ob. AZP 41-28/59 Stan. 26 ob. AZP 41-28/60	k. łużycka OWR – k. przeworska wczesne średniowiecze późne średniowiecze

		Stan. 27 ob. AZP 41-28/61 Stan. 28 ob. AZP 41-28/62	okres nowożytny
Zespół 22	Podanin	Stan. 11 ob. AZP 41-28/32 Stan. 12 ob. AZP 41-28/33 Stan. 13 ob. AZP 41-28/34 Stan. 6 ob. AZP 41-28/47 Stan. 7 ob. AZP 41-28/48 Stan. 8 ob. AZP 41-28/49	k. łużycka OWR – k. przeworska wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
Zespół 23	Podanin	Stan. 2 ob. AZP 41-28/43 Stan. 3 ob. AZP 41-28/44 Stan. 4 ob. AZP 41-28/45 Stan. 5 ob. AZP 41-28/46 Stan. 30 ob. AZP 41-28/64 Stan. 31 ob. AZP 41-28/65	k. łużycka OWR k. przeworska późne średniowiecze okres nowożytny pradzieje nieokreślone
Zespół 24	Podanin	Stan. 16 ob. AZP 41-27/1 Stan. 18 ob. AZP 41-27/3 Stan. 19 ob. AZP 41-27/4 Stan. 20 ob. AZP 41-27/5 Stan. 14 ob. AZP 41-28/41 Stan. 24 ob. AZP 41-27/18	k. pomorska k. łużycka OR – k. przeworska wczesne średniowiecze okres nowożytny nieokreślone
Zespół 25	Stróżewko	Stan. 1 ob. AZP 41-27/48	k. łużycka okres nowożytny
Zespół 26	Stróżewo	Stan. 1 ob. AZP 41-27/7 Stan. 2 ob. AZP 41-27/8 Stan. 3 ob. AZP 41-27/9 Stan. 4 ob. AZP 41-27/10 Stan. 5 ob. AZP 41-27/11 Stan. 6 ob. AZP 41-27/12 Stan. 7 ob. AZP 41-27/13 Stan. 8 ob. AZP 41-27/14 Stan. 9 ob. AZP 41-27/15 Stan. 10 ob. AZP 41-27/16 Stan. 11 ob. AZP 41-27/17 Stan. 12 ob. AZP 41-27/18 Stan. 13 ob. AZP 41-27/19 Stan. 14 ob. AZP 41-27/20 Stan. 15 ob. AZP 41-27/21 Stan. 16 ob. AZP 41-27/22 Stan. 17 ob. AZP 41-27/23 Stan. 42 ob. AZP 41-27/111 Stan. 43 ob. AZP 41-27/112	epoka kamienia KPL schyłek neolitu k. pomorska k. łużycka EB k. łużycka EB/Ha k. łużycka OR – k. przeworska wczesne średniowiecze - fazy starsze późne średniowiecze późne średniowiecze / nowożytność okres nowożytny nieokreślone pradzieje
Zespół 27	Stróżewo	Stan. 22 ob. AZP 41-27/28 Stan. 23 ob. AZP 41-27/29 Stan. 24 ob. AZP 41-27/30 Stan. 25 ob. AZP 41-27/31 Stan. 26 ob. AZP 41-27/32 Stan. 27 ob. AZP 41-27/33 Stan. 28 ob. AZP 41-27/34 Stan. 29 ob. AZP 41-27/35 Stan. 30 ob. AZP 41-27/36	epoka kamienia k. łużycka EB/Ha k. łużycka OR – k. przeworska wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny

		Stan. 31 ob. AZP 41-27/37 Stan. 32 ob. AZP 41-27/38 Stan. 33 ob. AZP 41-27/39 Stan. 34 ob. AZP 41-27/40 Stan. 35 ob. AZP 41-27/41 Stan. 36 ob. AZP 41-27/42 Stan. 37 ob. AZP 41-27/43 Stan. 38 ob. AZP 41-27/44 Stan. 39 ob. AZP 41-27/45 Stan. 40 ob. AZP 41-27/46 Stan. 44 ob. AZP 41-27/113	
Zespół 28	Stróżewo Stróżewice	Stan. 41 ob. AZP 41-27/47 Stan. 1 ob. AZP 41-27/55 Stan. 2 ob. AZP 41-27/56 Stan. 3 ob. AZP 41-27/57 Stan. 4 ob. AZP 41-27/58 Stan. 5 ob. AZP 41-27/59 Stan. 6 ob. AZP 41-27/60 Stan. 7 ob. AZP 41-27/61 Stan. 8 ob. AZP 41-27/62 Stan. 9 ob. AZP 41-27/63 Stan. 10 ob. AZP 41-27/64 Stan. 11 ob. AZP 41-27/65 Stan. 12 ob. AZP 41-27/66 Stan. 13 ob. AZP 41-27/67 Stan. 14 ob. AZP 41-27/68 Stan. 15 ob. AZP 41-27/69 Stan. 16 ob. AZP 41-27/70 Stan. 17 ob. AZP 41-27/71 Stan. 18 ob. AZP 41-27/72 Stan. 20 ob. AZP 41-27/74	k. łużycka OR – k. przeworska późne średniowiecze okres nowożytny nieokreślone pradzieje
Zespół 29	Stróżewice	Stan. 22 ob. AZP 41-27/76 Stan. 23 ob. AZP 41-27/77 Stan. 24 ob. AZP 41-27/78	okres nowożytny
Zespół 30	Stróżewice	Stan. 34 ob. AZP 41-27/88 Stan. 35 ob. AZP 41-27/89 Stan. 36 ob. AZP 41-27/90	okres nowożytny
Zespół 31	Stróżewice	Stan. 27 ob. AZP 41-27/81 Stan. 28 ob. AZP 41-27/82 Stan. 30 ob. AZP 41-27/84 Stan. 31 ob. AZP 41-27/85	okres nowożytny
Zespół 32	Stróżewice	Stan. 32 ob. AZP 41-27/86	okres nowożytny nieokreślone pradzieje

4 Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1 Stan Zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych oraz dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Chodzież

U schyłku XVI w. sieć osadnicza na terenie obecnej gminy Chodzież była już dobrze wykształcona. Z mapy osadniczej wynika, iż skupiska gęstszego osadnictwa pokrywają się w ogólnych zarysach ze stanem obecnym.

Na przestrzeni XVII i XVIII w. miały miejsce stosunkowo nieznaczne przeobrażenia w układzie przestrzennym sieci osadniczej.

W okresie zaboru pruskiego, na terenie gminy Chodzież, podobnie jak w innych regionach, nastąpił znaczny napływ kolonistów niemieckich. Założone zostały nowe wsie – Zacharzyn i Wymysław.

Historyczne układy przestrzenne wsi ulegały na przestrzeni wieków znacznym zmianom. Pożary, które nawiedzały ścieśnione wsie, powodowały często całkowite zniszczenia zagród. Pogorzelcy wznosili nowe zabudowania z dala od centrum wsi, a w okresie zaboru władze pruskie nakazywały im niekiedy przenoszenia się na odległe pustkowia.

Na przykład wieś Strzelce wzmiankowana w XV w. jako miasto, nie posiada jakichkolwiek śladów miejskiego układu urbanistycznego. Obecnie jedynie w pięciu wsiach na terenie gminy Chodzież, układ przestrzenny wsi zachował na tyle historyczny charakter, iż predysponuje do zachowania. Historyczny typ owalnicy występuje we wsi Kamionka i Podanin. Typ ulicówki występuje w Nietuszkowie oraz Stróżewie. Wieś Rataje reprezentuje historyczny układ oparty na skrzyżowaniu trzech dróg, łączących Chodzież z Margoninem i Szamocinem.

Na terenie gminy Chodzież rozpoznane zostały układy ruralistyczne, do których w latach 1989 – 1990 opracowano historyczno-architektoniczne rozpoznania miejscowości. Należą do nich:

- owalnicowa Kamionka pochodząca z początku XVI w.,
- Konstantynowo założone prawdopodobnie jako jeden z folwarków dóbr ziemskich w Strzelcach,
- Milcz o układzie ulicowym pochodzącym z XIX w.,
- Mirowo powołane do istnienia jako jeden z folwarków w 1634 r.,
- Nietuszkowo,
- Oleśnica,
- Podanin, wieś o pozostałościach dawnego układu owalnicowego,

- Rataje,
- Słomki po raz pierwszy wzmiankowane w 1464 r.,
- Strzelce,
- Studzieniec z pozostałościami dawnego owalnicowego układu.

Charakterystyczne położenie wsi Milcz na terenie podmokłych łąk nadnoteckich, może wskazywać na osadnictwo olęderskie. Wsie olęderskie powstały bowiem na terenach podmokłych, wymagających umiejętnego odwodnienia.

W przyszłości, w wielu wsiach położonych na terenie gminy Chodzież, obok układu zabudowy wiejskiej istniało założenie pałacowo (lub dworsko) – parkowe wraz z folwarkiem. Założenia te w swym obecnym kształcie zostały wzniesione na przestrzeni XIX w. Duże zwarte kompleksy przestrzenne tworzą zespoły pałacowo-parkowo-folwarczne w Strzelcach, Pietronkach, Oleśnicy i Nietuszkowie. Zespoły zachowały czytelny układ dawnego założenia, gdzie obiekt rezydencjonalny oraz park zachowane są w stopniu dobrym. Zmiany dotyczą głównie rozplanowania przestrzennego zabudowań folwarcznych.

Obiekty gospodarcze dawnych folwarków uległy w mniejszym lub większym stopniu zniszczeniom. Niektóre z dawnych zabudowań gospodarczych zostały przebudowane lub rozebrane, wzniesiono również nowe obiekty.

We wszystkich zachowanych zespołach, pałac otoczony parkiem stanowi wyodrębnioną kompozycyjnie reprezentacyjną część założenia, podwórze gospodarcze z budynkami folwarcznymi usytuowane zostało z boku, w pewnym oddaleniu. Najlepiej zachowane elementy dawnego założenia (obiekt rezydencjonalny, park, zabudowania folwarku) pozostały w Strzelcach.

Zabytkowa architektura sakralna na terenie gminy Chodzież występuje nielicznie. Pod ochroną konserwatorską znajduje się kościół w Stróżewie, parafialny p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej z około 1900 r.

Do rejestru zabytków wpisane są kościoły:

- w Podaninie, filialny p.w. świętego Maksymiliana wzniesiony w 1913 r.,
- w Zacharzynie, filialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski z 1877 r.

Kościóły te wzniesione jako zbory ewangelickie, obecnie pełnią funkcję kościołów rzymskokatolickich.

Zgodnie z „Raportem o stanie zabytków” obiekty te wytypowane zostały do założenia instalacji przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

W wielu wsiach położonych na terenie gminy Chodzież zachowana jest historyczna zabudowa gospodarstw wiejskich.

Obiekty budownictwa wiejskiego objęte ochroną konserwatorską pochodzą głównie z drugiej połowy XIX w. i początku XX w. Ta historyczna zabudowa wiejska w przeważającej części reprezentuje typ domu parterowego, murowanego z cegły, niekiedy otynkowanego, nakrytego wysokim dachem dwuspadowym z pokryciem dachówką ceramiczną.

Często oprócz domu mieszkalnego zostały zachowane również budynki gospodarcze, predysponując do objęcia ochroną konserwatorską zagrody wiejskiej jako nierozdzielnej całości dawnego założenia. Obiekty te zachowane są w różnym stopniu, często posiadają współczesne przybudówki, w wielu dokonano powiększenia pierwotnych otworów okiennych i wymiany dawnej stolarki okiennej oraz drzwiowej. Niektóre jednak posiadają dobrze zachowaną oryginalną stolarkę okienną i drzwiową, często zdobnie rzeźbioną.

Najwięcej historycznej zabudowy zachowało się na terenie wsi Kamionka, Milcz, Podanin, Trzaskowice i Zacharzyn.

Szczególnie niewielka wieś Trzaskowice posiada w całości dawną zabudowę, zachowaną prawie w niezmienionym stanie, bez późniejszych zniekształceń współczesnymi realizacjami architektonicznymi.

Odrębnym elementem architektonicznym w krajobrazie wsi są drewniane zagrody zwane „Poniatówkami”. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. przeprowadzono parcelację wielkich szlacheckich majątków ziemskich.

Jedną z parcelacji przeprowadzono w latach 30-tych, podczas sprawowania urzędu ministra rolnictwa przez Juliusza poniatowskiego – stąd nazwa owych zagród.

Połowa z tych zagród przypadła w udziale osadnikom z Małopolski, w pozostałych osiadła ludność z przeludnionych wsi podgórskich. Przybysze przynieśli ze sobą inne sposoby gospodarowania i inne techniki budowlane. Ich zagrody złożone były najczęściej z trzech obiektów – chałupy, stodoły i obórki.

Najwięcej „Poniatówek” w niezmienionym stanie usytuowanych w luźnym układzie po obu stronach drogi znajduje się w Podaninie, pojedyncze zachowały się we wsi Milcz. Część „Poniatówek” zachowana została w niezmienionym stanie, inne otynkowano na zewnątrz i zmieniono pokrycie dachowe.

Stan zachowania poszczególnych obiektów zabytkowych jest różny. W najlepszym stanie są obiekty sakralne. W znacznie gorszym stanie technicznym jest zabudowa mieszkaniowa oraz pałace.

Poszczególne budynki – mieszkalne, gospodarcze – remontowane są przez ich właścicieli w zakresie odpowiadającym ich możliwościom finansowym, z reguły z zastosowaniem najtańszych materiałów budowlanych. Wymiana historycznej tkanki budynków w postaci

oryginalnych, drewnianych stolarek okiennych i drzwiowych, ceramicznego pokrycia dachowego, a także pozbawienie budynków ich pierwotnych dekoracji architektonicznych, zniekształca zabytkowy wizerunek zabudowy.

Często niewiedza właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych o statusie prawnym jest przyczyną ich niewłaściwego użytkowania lub podejmowania niewłaściwych z punktu widzenia zasad ochrony konserwatorskiej działań.

Z krajobrazem wiejskim nierozzerwalnie związane są wiejskie cmentarze – ślady przeszłości i historii.

Zabytkowe cmentarze wpisane do rejestru zabytków znajdują się w Milczu i Pietronkach. Cmentarz w Milczu założony został w pierwszej połowie XIX w., posiada regularny, jednokwaterowy charakter rozplanowania. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1831r. Cmentarz w Pietronkach założony w drugiej połowie XIX w. jako cmentarz ewangelicki, obecnie pełni funkcję czynnego cmentarza katolickiego. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1920 r. Na cmentarzu pochowany został Ignacy Bniński, Kawaler Maltański, właściciel dóbr Pietronki.

Na terenie gminy Chodzież znajduje się również 30 cmentarzy założonych w XIX w. i XX w., objętych ochroną konserwatorską. Dawne cmentarze rzymsko-katolickie znajdują się w Strzelcach, Studzieńcu, Nietuszkowie, Zacharzynie, Stróżewku. W parkach przypałacowych w Oleśnicy i Nietuszkowie zachowane zostały cmentarze rodowe. Pozostałe cmentarze, to cmentarze ewangelickie – nieczynne, często zniszczone, stanowiące obecnie skupisko zieleni wysokiej.

Wykaz cmentarzy z terenu Gminy Chodzież przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela Nr 4 Wykaz cmentarzy z terenu gminy Chodzież

<i>Lp.</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Data powstania</i>
<i>Cmentarze wpisane do rejestru zabytków</i>			
1.	Milcz	Cmentarz katolicki, nieczynny dz. 344	XIX w.
2.	Pietronki	Cmentarz katolicki, czynny dz. 35	2 poł. XIX w.
<i>Cmentarze objęte ochroną konserwatorską</i>			
3.	Cisze	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 7054/6	2 poł. XIX w.
4.	Kamionka	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.

		dz. 96	
5.	Krystynka	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 85	XIX w.
6.	Milcz	Miejsce po cmentarzu ewangelickim dz. 449	XIX w.
7.	Milcz	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
8.	Milcz	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 407	1 poł. XIX w.
9.	Milcz	Cmentarz katolicki, czynny dz. 150	XIX w.
10.	Nietuszkowo	Cmentarz rodowy, nieczynny dz. 131/9	XIX w.
11.	Nietuszkowo	Cmentarz katolicki, czynny dz. 239	1879 r.
12.	Nietuszkowo	Cmentarz dz. 139	XIX w.
13.	Oleśnica	Miejsce po cmentarzu ewangelickim	2 poł. XIX w.
14.	Oleśnica	Cmentarz rodowy, nieczynny	XIX w.
15.	Oleśnica	Miejsce po cmentarzu ewangelicko-augsburskim, nieczynny	XIX w.
16.	Pietronki	Cmentarz ewangelicki-augsburski, nieczynny	XIX w.
17.	Podanin	Cmentarz ewangelicki ob. katolicki dz. 111	XIX w.
18.	Rataje	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 480	1 poł. XIX w.
19.	Słomki	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 78	2 poł. XIX w.
20.	Słomki	Cmentarz choleryczny, nieczynny dz. 82	XIX w.
21.	Stróżewice	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 164	k. XIX w.
22.	Stróżewko	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 138	XIX/XX w.
23.	Stróżewko	Cmentarz katolicki, czynny dz. 34	XIX/XX w.
24.	Stróżewo	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 254	XIX w.
25.	Strzelce	Cmentarz katolicki, czynny dz. 23	XIX/XX w.
26.	Strzelce	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 23	XIX w.
27.	Strzelce	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 8058/7	2 poł. XIX w.
28.	Studzieniec	Cmentarz katolicki, nieczynny dz. 41	2 poł. XIX w.
29.	Wymysław	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny dz. 364/1	2 poł. XIX w.
30.	Zacharzyn	Cmentarz katolicki, czynny	1 poł. XIX w.

Zgodnie z art. 6 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania – podlegają ochronie i opiece.

Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych a także orka, nielegalne eksploatacje żwirowni, działalność nielegalnych poszukiwań zabytków itp.

Do realizacji w budżecie Gminy Chodzież na lata 2020-2023 zostały przewidziane inwestycje pn. „*Konstantynowo (Rudki) – droga dojazdowa do pól (dz. 58, 46, 38, 24)*” oraz „*Studzieniec – budowa drogi (dz. 320/1)*”. Obie inwestycje mają na celu poprawę standardu i jakości oraz bezpieczeństwa ruchu.

4.2 Wynikające ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież przyjęte uchwałą Nr VII/41/10 Rady Gminy Chodzież w dniu 30 sierpnia 2010 r. Ustalenia Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież z dnia 30 sierpnia 2010 r. obejmują:

1) Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież, w tym:

- stan istniejącego zagospodarowania przestrzennego,
- sferę produkcyjną,
- infrastrukturę techniczną,
- komunikację,
- ocenę poziomu zaspokojenia potrzeb ludności,
- ocenę lokalnych wartości zasobów środowiska przyrodniczego,
- stan, ochronę i zagrożenia środowiska,
- uwarunkowania kulturowe,
- uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy,

2) kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież, w tym:

- podział obszaru gminy,
- kierunki rozwoju komunikacji,
- kierunki rozwoju infrastruktury technicznej,

3) politykę przestrzenną gminy, w tym:

- cele polityki przestrzennej,
- realizację celów.

Stosowne miejsce w Studium zajmuje tematyka związana z uwarunkowaniami kulturowymi gminy Chodzież.

Studium zawiera wykaz najcenniejszych zabytków na terenie gminy Chodzież, do których zaliczono obiekty architektury, parki i cmentarze wpisane do rejestru zabytków.

W Studium wymienione zostały również obiekty objęte ochroną konserwatorską – godne zachowania dla przyszłych pokoleń. Zabytki te wpisane są w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W zakresie ochrony konserwatorskiej Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Chodzież zakłada między innymi, że:

- 1) Szczególnej ochronie powinny podlegać zespoły dworsko-parkowe wraz z dawnymi folwarkami. Traktowane jako całość tworzą bowiem wyróżniającą się na tle zabudowy wiejskiej historyczną przestrzeń zurbanizowaną.
- 2) W miarę możliwości należy zachować dawne funkcje poszczególnych części zespołów: folwark jako teren gospodarczy, polany parkowe jako łąki krajobrazowe, tereny zadrzewione jako naturalne masywy zieleni.
- 3) W celu zachowania substancji zabytkowej należy powierzyć całe zespoły pałacowo-parkowe łącznie z folwarkiem jednemu właścicielowi, który w swojej działalności gospodarczej będzie ją chronił.
- 4) Wszelkie inwestycje na terenach zabytkowych założeń zieleni (parki, cmentarze) można przeprowadzić po uprzednim uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody.

Teren zabytkowych założeń zieleni należy zachować w historycznych granicach, nie dzieląc tych obszarów na działki użytkowe. Aleje i szpalery należy konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew.

- 5) Obiekty architektury wpisane do rejestru zabytków objęte są wszelkimi rygorami prawnymi, wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, zmiany funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Niedopuszczalne jest nadbudowywanie obiektów, powiększanie ich bryły przez dobudówki, zmiana konstrukcji dachu i pokrycia dachowego, zmiana wielkości i liczby otworów okiennych i drzwiowych oraz zmiana wyglądu elewacji. Szczególnej ochronie podlega istniejący detal architektoniczny: gzymsy, fryzy, opaski okienne i

drzwiowe, inne elementy zdobnicze, stolarka okienna i drzwiowa, niekiedy bogato zdobiona.

- 6) W przypadku budynków historycznych objętych ochroną konserwatorską należy zasięgać opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który określi dopuszczalność prowadzonych prac, ich zakres i zalecaną formę architektoniczną.

Znaczną część zabudowy mieszkaniowej na terenie gminy stanowią stare domy w większości sprzed 1939 r. Wiele z nich, najczęściej wskutek braku remontów i niedbałości w eksploatacji jest zdekapitalizowanych lub w złym stanie technicznym.

W przypadkach uzasadnionych względami technicznymi lub planistycznymi, po uprzednim uzyskaniu akceptacji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dopuszcza się wymianę zabudowy.

- 7) Istotą przekształceń obszarów zurbanizowanych na terenie gminy jest zachowanie właściwej skali zabudowy. Forma architektoniczna projektowanych nowych zagród oraz rozbudowa już istniejących nie powinna stanowić elementu dysharmonijnego, powinna nawiązywać do tradycyjnej architektury wiejskiej, do historycznego typu niskiego domu nakrytego dachem dwuspadowym.

Wiejska architektura powinna harmonizować z przestrzenią krajobrazu rolniczego i chronić jego pejzaż.

- 8) Zewidencjonowane i rozpoznane stanowiska archeologiczne, stanowią dobro kultury i objęte są ochroną konserwatorską.

Przy inwestycjach związanych z pracami ziemnymi na tych obszarach konieczna jest konsultacja z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, w celu objęcia terenu ewentualnym nadzorem archeologicznym.

4.3 Wynikające z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież

Jedną z form ochrony zabytków, jak wspomniano wcześniej, jest ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Plany zagospodarowania przestrzennego są aktami prawa miejscowego; stanowią podstawę do ustalenia przeznaczenia nieruchomości oraz sposobów zagospodarowania terenów.

Art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa zabytki, które należy uwzględnić opracowując studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Są to zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków wraz z ich otoczeniem, inne zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków oraz parki kulturowe.

Gmina Chodzież posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla poszczególnych, fragmentarycznych obszarów gminy, które uchwalone zostały w latach 1996-2019 oraz *Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież* obejmujący obszar gminy Chodzież w jej granicach administracyjnych.

Plan ten przyjęty został w dniu 30 grudnia 2003 r. uchwałą nr XI/57/03 Rady Gminy w Chodzieży (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego Nr 18, poz. 527 z 19 lutego 2004 r.).

Celem regulacji zawartych w ustaleniach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież z dnia 30 grudnia 2003 r. jest prawidłowa polityka przestrzenna z zachowaniem ładu przestrzennego, zgodnego z kryteriami funkcjonalnymi, estetycznymi, społecznymi i przyrodniczymi w dostosowaniu do lokalnych uwarunkowań, z uwzględnieniem regionalnych tradycji.

Plan zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież zawiera między innymi ustalenia z zakresu zasad ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego (Rozdział 9 uchwały).

W zakresie wymogów ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego, ochronie podlegają:

- 1) Obiekty architektury, parki i cmentarze, wpisane do rejestru zabytków.

Szczególnej ochronie konserwatorskiej podlegają zespoły pałacowo-parkowe wraz z dawnymi folwarkami. Plan przewiduje, że należy zachować ich historyczną przestrzeń zurbanizowaną oraz dawne funkcje poszczególnych zespołów,

- 2) Obiekty objęte ochroną konserwatorską,
- 3) Chronione układy urbanistyczne,
- 4) Panorama zespołu pałacowego wsi Nietuszkowo celem zachowania powiązań widokowych z rozległym krajobrazem łąk doliny rzeki Noteci,
- 5) Wszystkie stanowiska archeologiczne zlokalizowane na terenie gminy Chodzież,
- 6) Skupiska zieleni wysokiej występujące w parkach, na cmentarzach, przy skwerach, w obrębie siedlisk, zabudowy mieszkaniowej i produkcyjnej oraz zadrzewienia i skupiska krzewów przydrożnych i śródpolnych,
- 7) Istniejące torfowiska, źródła i ciek wodne,

- 8) Naturalna postać pradoliny Noteci, wartościowa z przyrodniczego i kulturowego punktu widzenia z walorami krajobrazowymi łączącymi szerokie dno doliny z lustrem wody i przeciwległą wyniosłą jej krawędzią.

Plan wprowadza wymóg stanowiący, że wszelkie prace remontowe, zmiana funkcji i przeznaczenia obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zmiana własności wymaga uzgodnienia i uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Niedopuszczalne jest nadbudowywanie obiektów, powiększanie ich bryły przez dobudówki, zmiana konstrukcji dachu i pokrycia dachowego, zmiana wielkości i liczby otworów okiennych i drzwiowych, zmiana wystroju elewacji.

Również w przypadku obiektów objętych ochroną konserwatorską, zakres prowadzonych prac budowlanych należy każdorazowo uzgadniać z konserwatorem, który określi dopuszczalność tych prac, ich zakres i zalecaną formę architektoniczną.

Plan zleca, by na terenach zabytkowych założeń zieleni (parki, cmentarze):

- wszelkie zamierzenia inwestycyjne były poprzedzone wydaniem wytycznych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody,
- zachowano historyczne granice, nie dzieląc terenów na działki użytkowe,
- aleje i szpalery konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew,
- wszelkie zmiany w obrębie zagospodarowania, a także porządkowanie, wycinka drzew, nowe nasadzenia, realizacja ogrodzeń, prace na terenach cmentarzy były konsultowane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Plan nakazuje, by forma architektoniczna projektowanych zespołów mieszkaniowych, rozbudowa wiejskiej istniejących obiektów i siedlisk nawiązywała do tradycyjnej architektury wiejskiej i małych miasteczek północnego regionu Wielkopolski, harmonizowała z przestrzenią krajobrazu i naturalną rzeźbą terenu.

Przy realizacji inwestycji na wyznaczonych terenach budowlanych należy zachować chronione układy urbanistyczne, nawiązując nowymi drogami kołowymi do istniejącej sieci ulic wiejskich, szczególnie we wsi Kamionka, Milcz, Nietuszkowo, Podanin, Rataje.

Plan zagospodarowania – na terenach położonych w granicach stanowisk archeologicznych – ustala wymóg stanowiący, że podjęcie robót ziemnych musi być poprzedzone zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w celu objęcia och nadzorem archeologicznym.

Na rysunkach planu, stanowiących integralną część miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież, zatwierdzonego uchwałą Nr XI/57/03 z

dnia 30 grudnia 2003 r. zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oznaczono symbolem ZP, obiekty sakralne UK, cmentarze zabytkowe – ZCz, a cmentarze objęte ochroną konserwatorską – ZCc.

Natomiast graficznie oznaczono stanowiska archeologiczne i strefy ochrony archeologicznej, których „zasięg należy traktować orientacyjnie ze względu na to, że obiekty archeologiczne mogą zalegać również w sąsiedztwie wyznaczonego, na podstawie powierzchniowych obserwacji, zasięgu stanowiska” * (§ 34 ust. 12 uchwały).

Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy w zakresie zasad i warunków zagospodarowania terenów wyłączonych z zabudowy tj. terenów zieleni, obejmujących parki, cmentarze, zieleni pocmentarną, skupiska zieleni wysokiej i krzewów przewidują:

- na terenach cmentarzy budowę kaplic, domów pogrzebowych, elementów małej architektury, ogrodzeń, sieci uzbrojenia technicznego, parkingów przycmentarnych;

- na terenach parków realizację obiektów małej architektury, elementów rekreacji i sieci uzbrojenia technicznego

z zachowaniem stosownych przepisów w odniesieniu do terenów wpisanych do rejestru zabytków i objętych ochroną konserwatorską.

4.4 Wynikające z uwarunkowań ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe terenów gminy Chodzież znalazły odzwierciedlenie w obecności licznych obiektów i obszarów objętych ochroną prawną. Najwięcej ograniczeń związanych z ochroną środowiska przyrodniczego dotyczy obszaru doliny Noteci. Obszar tej doliny stanowi główną oś ekologiczną dla obszarów przyrodniczych północnej części Wielkopolski.

Najbardziej cenne przyrodniczo w tym układzie są tereny podmokłych łąk w sąsiedztwie rzeki i jej zarastających starorzeczy.

Dolina Noteci znalazła się w granicach obszaru będącego częścią systemu obszarów „Natura 2000” na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313 ze zmianami).

Obszar ten o nazwie „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” (PLB 300001) zajmuje powierzchnię 32408,6 ha, w tym w gminie Chodzież 4240,9 ha.

Kolejną formą ochrony jest obszar chronionego krajobrazu „Dolina Noteci”. Został on ustanowiony w 1989 r. uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Pile, w *sprawie ustanowienia obszarów chronionego krajobrazu w województwie pilskim* (Dziennik Urzędowy Województwa Pilskiego Nr 13, poz. 83). Zarządzenie Wojewody Pilskiego przyjęte zostało jako obowiązujące w województwie wielkopolskim na podstawie Obwieszczenia Wojewody Wielkopolskiego z dnia 24 marca 1999 r. w *sprawie wykazu aktów prawa miejscowego obowiązujących na terenie województwa wielkopolskiego* (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego Nr 14, poz. 246). Obecne zapisy dotyczące zasad ochrony w granicach tych obszarów reguluje ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (Dz. U. Nr z 2020 poz.55)

Obszar chronionego krajobrazu stanowi około 50% całej powierzchni gminy Chodzież. Zasięgiem obejmuje zachodnią i północną część gminy, najmniej zurbanizowaną i zdominowaną przez tereny przyrodnicze.

Głównym celem tej ochrony jest zachowanie cech krajobrazu o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych poprzez stosowanie pewnych ograniczeń w zagospodarowaniu poszczególnych terenów.

Celem pośrednim jest zachowanie terenów przyrodniczych pełniących ważne funkcje w różnych systemach (krajowych, regionalnych, lokalnych) powiązań ekologicznych.

W granicach gminy Chodzież, tereny objęte tą formą ochrony od pewnego czasu pełnią jeszcze jedną ważną funkcję ekologiczną – otulinę obszarów „Natura 2000”.

Ochronie prawnej na terenie gminy Chodzież podlegają również wybrane powierzchnie kompleksów leśnych – lasy ochronne ogólnego przeznaczenia, ustanowione zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. *o lasach* (Dz. U. z 2020 poz.6). Zasięg i kategorie ochronności obszarów zostały określone odrębnymi decyzjami Ministra Środowiska w poszczególnych nadleśnictwach.

Ochrona wybranych terenów leśnych wynika ze specjalnych walorów przyrodniczych i funkcji ekologicznych. Największą powierzchnię w granicach gminy Chodzież zajmują lasy wodochronne skupione w obrębie rozległego obniżenia z kompleksem stawów w rejonie Oleśnicy.

Lasy glebochronne wyznaczone zostały głównie w strefie krawędziowej wysoczyzny, na wschód od Nietuszkowa, w rejonie wsi Rataje oraz na wschód od wsi Strzelce.

Lasy uzdrowiskowe tworzą jedną powierzchnię na południe od granicy gminy z miastem Chodzież.

Na obszarze gminy wyznaczono również ostoję zwierząt w obrębie wzniesień czołowo morenowych z kulminacją Gontyńca.

Większość lasów ochronnych występujących na obszarze gminy Chodzież znajduje się w granicach Nadleśnictwa Podanin.

Obiektami podlegającymi przyrodniczej ochronie prawnej są pomniki przyrody – pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie. Do pomników przyrody ożywionej należą pojedyncze krzewy, drzewa i grupy drzew odznaczające się sędziwym wiekiem, wielkością, niezwykłymi kształtami lub innymi cechami, a także zabytkowe aleje drzew.

Nadając rangę pomnika przyrody pojedynczemu tworowi przyrody bierze się pod uwagę indywidualne cechy wyróżniające go od innych.

Na terenie gminy Chodzież znajduje się wiele pomników przyrody – najstarsze z nich zostały objęte ochroną decyzjami Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z 1956 r., późniejsze decyzjami Wojewody Piłskiego oraz uchwałami Rady Gminy w Chodzieży z dnia 20 września 2006 r. i 15 grudnia 2008 r. Wśród drzew – pomników – dominują lipy drobnolistne, dęby szypułkowe, buki pospolite.

Największa grupa pomników przyrody znajduje się w obrębie parków będących częścią założeń pałacowo i dworsko-parkowych. Niektóre założenia parkowe mają po 200 lat. Najwięcej okazałych drzew zachowało się w parku w Oleśnicy, Pietronkach, Ratajach i Strzelcach. W roku 2015 wykonano inwentaryzację zadrzewień i projekt gospodarki nimi w zabytkowym parku w Ratajach. Cały zespół zadrzewień parku w Ratajach wykazuje w różnym stopniu zły stan zdrowotny. Prawie 50% wymaga interwencji ograniczających zagrożenie bezpieczeństwa polegających na usunięciu posuszu gałęzi i konarów, lub całkowitym usunięciu. Całość wymaga regularnych obserwacji.

Część drzew występuje również w granicach zieleni cmentarnej w Milczu oraz przy drogach (Stróżewo) jako obiekty wolnostojące, tworzące nieregularne zgrupowania (Papiernia) bądź szpalery (Trojanka).

Stan zdrowotny niektórych drzew, szczególnie w parkach jest zły. Jeżeli w najbliższym czasie nie zostaną podjęte zabiegi pielęgnacyjne, drzewa te szybko zginą. Zagrożeniem dla pomników przyrody są również czynniki naturalne – głównie silne wiatry.

Jedynym pomnikiem, nie będącym drzewem, jest głaz narzutowy niedaleko drogi wojewódzkiej Chodzież – Czarnków.

Wykaz pomników przyrody występujących na terenie gminy Chodzież przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela Nr 5 Wykaz pomników przyrody występujących na terenie gminy Chodzież

Pozycja z rejestru	Obiekt objęty ochroną – opis	Położenie	Rok uznania za pomnik przyrody
160	Lipa drobnolistna obwód 710 cm, wys. 35 m, szer. Korony 26 m, wiek ok. 300 lat	Papiernia Nadleśnictwo Podanin, Leśnictwo Oleśniczka, oddział 53 c	1956
161	Grupa drzew: 3 lipy drobnolistne • obwód 430 cm, wys. 22 m, szer. korony 15 m, • obwód 503 cm, wys. 26 m, szer. korony 24 m, • obwód 550 cm, wys. 27 m, szer. korony 14 m	Papiernia Nadleśnictwo Podanin, Leśnictwo Oleśniczka, oddział 53 f	1956
163	Dąb szypułkowy obwód 412 cm, wys. 24 m, szer. korony 16 m	Oleśnica przy drodze gruntowej z Oleśnicy do Trojanki	1956
165	Modrzew europejski obwód 332 cm, wys. 30 m, szer. korony 9 m	Nietuszkowo w zabytkowym parku od strony północno-zachodniej	1957
168	Głaz narzutowy granitowy obwód 954 cm, wys. 112 m, długość 338 cm, szer. 308 cm	Oleśnica Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Oleśniczka oddział 92 a Głaz znajduje się w lesie bukowo-dębowym niedaleko drogi wojewódzkiej Chodzież - Czarnków	1975
332	Grupa drzew: Buk pospolity (4 drzewa) • obwód 429 cm, wys. 21 m, szer. korony 23 m, • obwód 419 cm, wys. 20 m, szer. korony 23 m, • obwód 428 cm, wys. 22 m, szer. korony 24 m, • obwód 290 cm, wys. 21 m, szer. korony 18 m,	Oleśnica drzewa rosną w parku zabytkowym (na jednym z buków wykonane zostały w 2000 r. zabiegi sanitarne i pielęgnacyjne)	1982

	Lipa drobnolistna obwód 331 cm, wys. 25 m, szer. korony 16 m, Olsza czarna obwód 334 m, wys. 25 m, szer. korony 10 m, Klon pospolity obwód 396 cm, wys. 25 m, szer. korony 21 m, Dąb bezszypułkowy obwód 347 cm, wys. 26 m, szer. korony 21 m, Jesion wyniosły obwód 319 cm, wys. 24 m, szer. korony 21 m.		
333	Grupa drzew: Buk pospolity obwód 425 cm, wys. 27 m, szer. korony 19 m, 4 lipy drobnolistne • obwód 429 cm, wys. 25 m, szer. korony 18 m, • obwód 305 cm, wys. 24 m, szer. korony 18 m, • obwód 334 cm, wys. 25 m, szer. korony 21 m, • obwód 374 cm, wys. 27 m, szer. korony 12 m, Platan klonolistny Obwód 368 cm, wys. 22 m, szer. korony 23 m, 2 klony pospolite • obwód 334 cm, wys. 22 m, szer. korony 18 m, • obwód 332 cm, wys. 26 m, szer. korony 18 m	Oleśnica drzewa rosną w parku zabytkowym	1982
334	Dąb szypułkowy Obwód 358 cm, wys. 25 m, szer. korony 26 m	Pietronki przy drodze wojewódzkiej Nr 193, obok krzyża	1982
345	Grupa drzew Klon pospolity – 5 drzew obwód od 216 cm do 284 cm,	Rataje grupa drzew rośnie w zabytkowym parku	1982

	wys. od 18 m do 20 m, szer. korony od 14 m do 18 m, Dąb szypułkowy – 3 drzewa obwód od 322 cm do 390 cm, wys. od 25 m do 26 m, szer. korony od 12 m do 14 m		
346	Grupa drzew: Dąb szypułkowy – 2 drzewa • obwód 376 cm, wys. 21 m, szer. korony 21 m, • obwód 418 cm, wys. 24 m, szer. korony 14 m, 3 lipy drobnolistne • obwód 331 cm, wys. 20 m, szer. korony 14 m, • obwód 422 cm, wys. 23 m, szer. korony 14 m, • obwód 566 cm, wys. 26 m, szer. korony 23 m, 2 klony pospolite • obwód 339 cm, wys. 20 m, szer. korony 16 m, • obwód 380 cm, wys. 23 m, szer. korony 20 m	Pietronki drzewa rosną w zabytkowym parku	1982
347	Grupa drzew: 6 klonów pospolitych obwód od 275 cm do 457 cm, wys. od 18 m do 19 m, szer. korony od 15 m do 19 m, 4 lipy drobnolistne obwód od 333 cm do 401 cm, wys. od 18 m do 22 m, szer. korony od 14 m do 17 m, Wiąz szypułkowy obwód 371 cm, wys. 22 m, szer. korony 12 m Topola biała obwód 381 cm, wys. 23 m, szer. korony 16 m	Strzelce drzewa rosną w zabytkowym parku	1982
358	Grupa drzew: 5 lip drobnolistnych obwód od 376 cm do 468 cm, wys. od 21 m do 25 m, szer. korony od 13 m do 18 m,	Trojanka drzewa rosną przy drodze Oleśnica - Trojanka	1983

	Klon pospolity obwód 356 cm, wys. 24 m, szer. korony 19 m, Klon jawor obwód 324 cm, wys. 20 m, szer. korony 15 m		
359	Grupa drzew: Wiąz szypułkowy • obwód 293 cm, wys. 21 m, • obwód 334 cm, wys. 18 m, Olsza czarna – 6 drzew obwód od 275 cm do 338 cm, wys. od 15 m do 17 m, szer. korony od 16 m do 20 m, 2 lipy drobnolistne • obwód 308 cm, wys. 17 m, szer. korony 14 m, • obwód 315 cm, wys. 17 m, szer. korony 18 m, Jesion wyniosły obwód 306 cm, wys. 17 m, szer. korony 17 m	Nietuszkowo drzewa rosną w pobliżu zabytkowego parku, przy drodze gruntowej z Milcza do Chrustowa	1983
448	Dąb bezszypułkowy obwód 447 cm, wys. 22 m, szer. korony 28 m	Oleśnica drzewo rośnie na skraju lasu ok. 100 m od budynku byłej szkoły podstawowej	1985
537	Dąb szypułkowy obwód 324 cm, wys. 22 m, szer. korony 21 m, wiek 250 lat	Stróżewo w pobliżu gminnego przedszkola	1993
142	Sosna pospolita „Danuśka” obwód 142 cm, wys. 20 m, szer. korony 8 m	Oleśnica Nadleśnictwo Sarbia Leśnictwo Marunowo oddział 14 g	2006
352	Buk zwyczajny „Romek” obwód 352 cm, wys. 25 m, szer. korony 11 m	Cisze Nadleśnictwo Sarbia Leśnictwo Cisze oddział 54 t	2006
375	Buk zwyczajny „Himek” obwód 375 cm, wys. 27 m, szer. korony 11 m	Stróżewice Nadleśnictwo Sarbia Leśnictwo Jacewko oddział 44 c	2006
386	Buk zwyczajny obwód 386 cm, wys. 24 m, wiek 156 lat	Oleśnica Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Oleśniczka	2008

		oddział 51 b	
360	Buk zwyczajny obwód 360 cm, wys. 24 m, wiek 120 lat	Oleśnica Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Oleśniczka oddział 53 h	2008
290	Wiąz pospolity obwód 290 cm, wys. 29 m, wiek 120 lat	Nietuszkowo Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Oleśniczka oddział 2 b	2008
382	Lipa drobnolistna obwód 382 cm, wys. 30 m, wiek 206 lat	Milcz Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Oleśniczka oddział 27 h	2008
394	Buk zwyczajny obwód 394 cm, wys. 34 m, wiek 150 lat	Stróżewko Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Karczewnik oddział 159 a	2008
465	Buk zwyczajny obwód 465 cm, wys. 30 m, wiek 206 lat	Stróżewko Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Karczewnik oddział 161 a	2008
367	Buk zwyczajny obwód 367 cm, wys. 24 m, wiek 126 lat	Stróżewko Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Karczewnik oddział 168 b	2008
312	Modrzew europejski obwód 312 cm, wys. 30 m, wiek 156 lat	Stróżewko Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Karczewnik oddział 164 f	2008
512	Buk zwyczajny obwód 512 cm, wys. 29 m, wiek 131 lat	Oleśnica Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Oleśniczka oddział 92 f	2008
370	Buk zwyczajny obwód 370 cm, wys. 29 m, wiek 131 lat	Oleśnica Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Oleśniczka oddział 92 f	2008
372	Dąb szypułkowy obwód 372 cm, wys. 23 m, wiek 250 lat	Stróżewice Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Podanin oddział 194 f	2008
327	Dąb szypułkowy obwód 327 cm, wys. 30 m, wiek 200 lat	Rataje Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Podanin oddział 133 g	2008
342	Sosna pospolita obwód 342 cm, wys. 25 m, wiek 206 lat	Konstantynowo Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Podanin oddział 126 A d	2008
335	Sosna pospolita	Konstantynowo	2008

	obwód 335 cm, wys. 25 m wiek 206 lat	Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Podanin oddział 126 A d	
311	Buk zwyczajny obwód 311 cm, wys. 27 m, wiek 206 lat	Stróżewko Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Karczewnik Oddział 169 f	2008
341	Buk zwyczajny obwód 341 cm, wys. 27 m, wiek 206 lat	Stróżewko Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Karczewnik oddział 169 f	2008

5. *Założenia programowe*

5.1 *Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami*

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* celami gminnego programu opieki nad zabytkami są w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5.2 *Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami.*

1) *Gminna ewidencja zabytków:*

a) *nieruchomych*

- w roku 2014 opracowana została gminna ewidencja zabytków w formie zbioru kart adresowych dla wszystkich obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w

wykazie wojewódzkiego konserwatora zabytków, z wyłączeniem obiektów nieistniejących. Gminna Ewidencja Zabytków zostanie przyjęta Zarządzeniem nr 35/2015 Wójta Gminy Chodzież, z dnia 30 marca 2015

- uzupełnianie i weryfikowanie gminnej ewidencji zabytków tj. dokonywanie włączenia i wyłączenia z gminnej ewidencji zabytków będą prowadzone w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

b) archeologicznych

- w roku 2014 opracowana została gminna ewidencja zabytków archeologicznych w formie gminnych kart zespołów stanowisk archeologicznych.,
- sporządzanie aktualizacji ewidencji zabytków archeologicznych zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem oraz uzupełnienie ewidencji, poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań oraz uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych Archeologicznego Zdjęcia Polski, na podstawie informacji otrzymanych od Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2) Gminny plan ochrony zabytków

- w roku 2015 opracowany został Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, wykonany na podstawie par. 3 *Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2014 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.*
- Plan podlega corocznej aktualizacji w terminie do dnia 31 marca każdego roku według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego.

3) Udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych

- a) rozpowszechnianie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy,
- b) udostępnienie niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Chodzież na lata 2020-2023 na stronie internetowej Urzędu Gminy w Chodzieży,
- c) publikowanie gminnych materiałów reklamowych i turystycznych dotyczących istniejących w gminie zabytków.
- d) Udostępnianie informacji o istniejących szlakach turystyczno – historycznych :

- Szlak czerwony Chodzież – Gontyniec – Trojanka – Nietuszkowo – Chrustowo – Ujście odcinek 22 km. Gontyniec łączony jest przez miejscową ludność z legendą o istniejącej tu niegdyś pogańskiej świątyni – gontynie. Jest to potężne wzgórze moreny czołowej o kulminacji 192 m porośnięte bogatą roślinnością i starymi okazałymi bukami. Na szczycie góry znajduje się wieża widokowa. Na szlaku tym znajduje się osada Papiernia, w której obrębie rosną 150 letnie buki – pomniki/
- Szlak żółty Chodzież, Jezioro Miejskie – Jezioro Karczewnik – Gontyniec – Oleśnica – Jezioro Strzeleckie – Chodzież.

4) Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

- a) edukacja dzieci i młodzieży szkolnej w zakresie zapoznania z historią gminy i jej zabytkami,
- b) konkursy na szczeblu szkoły – plastyczne, fotograficzne, historyczne.

5) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania

- a) prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy,
 - b) podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy,
 - c) rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy
 - d) dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy na podstawie Uchwały Nr VI/50/07 Rady Gminy w Chodzieży z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
- e) Opieka nad obiektami zabytkowymi stanowiącymi własność gminy Chodzież
- Pałac w Oleśnicy wraz z parkiem: planowane są prace elewacyjne pałacu (w budynku mieści,
 - Cmentarz Pietronki utrzymanie istniejącego stanu technicznego ogrodzenia i bramy wjazdowej,

- Park krajobrazowy w Ratajach w części należącej do gminy – monitoring istniejącego drzewostanu (wykonano inwentaryzację zadrzewień w Parku ustalając projekt gospodarki nimi) i jego odnawianie.

6) Określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych

a) w celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych, wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów wymogów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych, określonych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela Nr 6 Kierunki działań, zadania i ramy czasowe gminnego programu opieki nad zabytkami

Lp.	Kierunki działań	Zadania	Ramy czasowe
1.	Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków	Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną	01.01.2020 - 31.12.2023
		Rozpoznanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów	01.01.2020 - 31.12.2023
2.	Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków archeologicznych	Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez pozyskiwanie informacji o wszystkich, sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości	01.01.2020 - 31.12.2023
3.	Kierowanie wniosków o wpisanie niektórych, wybranych obiektów do rejestru zabytków	Dokumentacja konserwatorska stanowi podstawową bazę informacji o zabytkach na terenie gminy, umożliwiającą właściwe rozpoznanie, a tym samym ocenę wartości historycznych, kulturowych i zabytkowych. Stąd konieczna jest stała weryfikacja, uzupełnianie i poszerzanie zasobów	01.01.2020 - 31.12.2023
4.	Prawidłowa ochrona archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych	Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych (układy urbanistyczne, ruralistyczne, założenia pałacowo-parkowe, cmentarze, obiekty wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków) oraz stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. Dla ochrony zabytków archeologicznych niezbędne jest respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków	01.01.2020 - 31.12.2023
5.	Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy	01.01.2020 - 31.12.2023
		Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy	01.01.2020 - 31.12.2023
		Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy,	01.01.2020 -

		obszarów nieczynnych cmentarzy);	31.12.2023
		Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych	01.01.2020 - 31.12.2023
6.	Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp	01.01.2020 - 31.12.2023
7.	Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	Edukacja dzieci i młodzieży szkolnej w zakresie zapoznania z historią gminy i jej zabytkami	01.01.2020 - 31.12.2023
		Konkursy na szczeblu szkoły – plastyczne, fotograficzne, historyczne	01.01.2016 - 31.12.2023
		Publikacja materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej i na stronie internetowej gminy Chodzież	01.01.2020 - 31.12.2023

6. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminny. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminnych na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych.

Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty mające do czynienia z obiektami zabytkowymi, w tym także na mieszkańców, tak by wywołać ich pożądane zachowanie prowadzące do realizacji zamierzonych celów.

Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Chodzież wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, koordynacji, społeczne oraz instrumenty kontrolne.

1) Instrumenty prawne:

- a) dokumenty wydawane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- b) programu określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,

- c) uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem zagadnień ochrony zabytków,
- d) wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów z terenu miasta, które powinny być objęte ochroną prawną;

2) Instrumenty finansowe:

- a) dotacje,
- b) subwencje,
- c) dofinansowania,
- d) programy uwzględniające finansowanie z funduszu Unii Europejskiej;

3) Instrumenty koordynacji:

- a) strategię rozwoju gminy,
- b) plany rozwoju lokalnego,
- c) programy prac konserwatorskich,
- d) programu ochrony środowiska,
- e) studia i analizy, koncepcje,
- f) plany rewitalizacji;

4) Instrumenty społeczne:

- a) edukacja kulturowa,
- b) informacja,
- c) współpraca,
- d) współdziałanie z organizacjami społecznymi;

5) Instrumenty kontrolne:

- a) Utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy Chodzież Zespołu Koordynującego pracami realizującymi poszczególne zadania wynikające z ustaleń niniejszego programu.

W skład zespołu wchodzi:

- 1) Wójt Gminy Chodzież,
- 2) Sekretarz Urzędu Gminy,
- 3) Inspektor ds. ochrony środowiska i rolnictwa,
- 4) Podinspektor ds. gospodarki gruntami i gospodarki przestrzennej.
- b) aktualizacja gminnej ewidencji zabytków,
- c) monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

8. *Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami*

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy Chodzież zobowiązany jest do sporządzenia co 2 lata sprawozdania z gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiana jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Gminy Chodzież.

Do wykonania powyższego zadania utworzono Zespół Koordynujący, który będzie monitorował „Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2020-2023” poprzez analizę stopnia jego realizacji.

Brak sprawozdania z realizacji programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2020

7. *Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami*

Obowiązek dbania o stan zabytków nakłada na właścicieli i posiadaczy zabytków ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z jej zapisami „osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawem rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku”.

Wsparciem dla zadań z zakresu ochrony zabytków są zewnętrzne źródła dofinansowania udzielane zgodnie zobowiązującą ustawą z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami

- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego /www.mkidn.gov.pl/ w ramach programu operacyjnego „Dziedzictwo Kulturowe”;
- Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków /poznan.wuoz.gov.pl/ –dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków;
- Samorząd Województwa Wielkopolskiego /www.bip.umww.pl/ budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych,

zarówno jednostkom sektora finansów publicznych jak również pozostałym jednostkom;

- Starostwo Powiatowe w Chodzieży –na podstawie Uchwały Nr XXIII/122/2016 Rady Powiatu Chodzieskiego z dnia 31 sierpnia 2016r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;
- Ponadto istnieją możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z funduszy krajowych i zagranicznych Unii Europejskiej

Uwaga:

Ww. źródła finansowania są wskazówką dla użytkowników obiektów zabytkowych i przedstawicieli władz samorządowych w jakich instytucjach można pozyskiwać środki na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Uzasadnienie

DO UCHWAŁY Nr XXIII/ /2020 RADY GMINY CHODZIEŻ

z dnia 22 września 2020 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2020-2023.

Niniejsza uchwała jest wykonaniem zapisów § 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282) o obowiązku sporządzenia przez Wójta gminnego programu opieki nad zabytkami na okres 4 lat .

Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2020-2023 jest kontynuacją trzech poprzednich programów.

Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2020-2023.uzyskał pozytywną opinię Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu (opinia z dnia 08.07.2020 nr WWJKZ.5120.6187.2.2020 co jest wypełnieniem art. 87 ust. 3ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i stanowi podstawę do przyjęcia przez Rade Gminy Chodzież.